

Timaeus

Plato

SOCRATES: Unus, duo, tres. Quartus autem, o amice Timaeae, eorum qui a me heri convivio accepti, vicissim me accipiunt nunc, ubinam est?

TIMAEUS: Adversa aliqua valetudine laborat, o Socrates. Non enim sponte ab hoc coetu et disputatione abstinuisset.

SOCRATES: Ergo tuum, o Timaeae, et horum erit officium quarti illius absentis partes implere.

TIMAEUS: Ita prorsus. Sane nihil quoad fieri poterit, praetermittemus. Nam quum laute a te heri accepti fuerimus, haud aequum sit, si non pari alacritate qui hic sumus vicissim accipiamus.

SOCRATES: Non recordamini quae vobis et quam multa tractanda proposui?

TIMAEUS: Partim quidem recordamur, partim vero tu, si exciderint, suggeres. Immo vero nisi molestum sit breviter illa ab exordio repetere, quo magis ea nobis consent.

SOCRATES: Faciam equidem. Summa disputationis hesternae erat, Respublica qualis mihi, et ex qualibus viris optima posse fieri videretur.

TIMAEUS: Nobis certe omnibus valde probata sunt, o Socrates, quae dixisti.

SOCRATES: Principio agricolas caeterosque artifices a militibus separavimus.

TIMAEUS: Certe.

SOCRATES: Quum vero cuique quod pro naturae instinctu praecipue suum est, et singula tantum singulis artis officia tribueremus, illis quoque quos prae caeteris bella gerere oporteret, id unum duntaxat, protegendae scilicet civitatis munus iniunximus, et adversus externos hostes, et adversus cives reipublicae eversores: ita ut erga subiectos tanquam natura amicos mites sint, contra hostes vero praelio ferocissimi.

TIMAEUS: Ita prorsus.

SOCRATES: Duplicem sane naturam in custodum animis esse debere diximus, et iracundam, et philosophico ingenio praecipue accommodatam, ut recte in suos mansueti sint, in alienos autem feroces.

TIMAEUS: Proculdubio.

SOCRATES: Quid autem de educatione dicemus? Nonne gymniciis exercitationibus, et musica, caeterisque decentibus disciplinis, eos a nobis institutos fuisse?

TIMAEUS: Valde quidem.

SOCRATES: Ita educatos homines neque aurum, neque argentum, neque aliud quicquam proprium, aut habere, aut putare statuimus, sed tanquam adiutores publicosque ministros sola mercede contentos esse, tanta ab his quos tuentur exhibita, quanta moderate viventibus sufficere videatur. Stipendio praeterea publico in commune uti volumus, et ad communem inter se victum impendere ut caeteris posthabitis omnibus solius virtutis, et custodiae curam habeant.

TIMAEUS: Haec

quoque ita abs te dicta fuerunt.

SOCRATES: Naturam praeterea mulierum non aliter quam virorum effingi praecepimus, studiaque omnia tam belli quam pacis mulieribus cum viris esse communia.

TIMAEUS: Id quoque et eodem modo dictum.

SOCRATES: An tenetis memoria quae de procreandis liberis diximus? Forte vero ob rei ipsius novitatem firmiter tenuistis. Communes quippe nuptias liberosque statuimus, ut nemo natos suos discernat, sed omnes ab omnibus consanguinei existimentur, dum aequales ferme natu fratres sororesque vicissim se iudicant, maioribus vero patrum vel avorum reverentiam exhibent, erga minores autem tanquam filios et nepotes afficiuntur.

TIMAEUS: Haec quoque memoratu facilia sunt.

SOCRATES: Ut autem quam optimi ab ipso initio pro viribus gignerentur, magistratus utriusque sexus nuptiis praeposuimus, qui clam sortibus quibusdam operam darent, ut pravi pravis, boni contra bonis mulieribus miscerentur, neque ulla ob hoc discordia oriretur, quum in congressu minus prospero, quisque fortunam potius sit quam consilium principum culpaturus.

SOCRATES: Recordamur.

SOCRATES: Praeterea sanximus bonorum foetus in patria alendos esse, aliorum vero alios alio clam mittendos. Adultos demum utrosque diligenter

considerandos: ut si qui inter relegatos bonae indolis sint, in patriam revocentur: si qui vero inter domesticos contra videantur affecti, similiter relegentur.

TIMAEUS: Ita statutum est.

SOCRATES: Num satis iam hesternam disputationem quantum compendio licet, narravimus? an aliquid etiam a me praetermissum, o amice Timae, recenseri desideras?

TIMAEUS: Nihil sane. haec enim ferme sunt, quae tractabas.

SOCRATES: Audite deinceps quo pacto erga hanc quam descripsimus rempublicam sim affectus. Comparatione plane vobis aperiam. Quemadmodum si quis animalia eximiae pulchritudinis intuitus seu picta, seu viva quidem, sed torpentia, motus gestusque viventium et certamen aliquod eorum spectare desideret: sic ego nunc libenter aliquem narrantem audirem, quo pacto supra descripta civitas cum finitimis civitatibus decertaret, quidve tanta eius educatione disciplinaque dignum, vel bello vel pace, tam dicendo quam agendo erga civitates singulas demonstraret. Equidem, o Critia et Hermocrates, mihi conscius sum non posse me eam urbem virosque pro dignitate laudare. Me quidem non posse nihil mirum, sed de veteribus quoque et huius seculi poetis idem existimo: non quo poeticum genus vituperem, sed quod evidens unicuique sit, imitationis studiosos ea facile et optime imitari, in quibus fuerint educati: aliena vero longeque ab eorum educatione remota, operibus quidem difficile, verbis etiam difficilius posse prout convenit aemulari. Sophistas utique et dicendi et aliarum ferme praeclarissimarum artium peritos esse arbitror: sed quia multas quotidie civitates pererrant, nec proprias sedes ullas habent, vereor ne coniectura quidem assequi nequeant, quam multa et qualia viri philosophi atque civiles, tam bello quam pace erga singulos verbis et operibus agant. Sola igitur vestra professio superest, tum natura, tum disciplina philosophiae, et rerum gerendarum studio pollens.

Timaeus quidem hic ex Locris, quae urbs in Italia iustissime gubernatur, nobilitate et opibus domi praestantissimus, summis magistratibus et honoribus functus est, et ad summa totius philosophiae fastigia, ut opinor, ascendit. Critiam quoque omnes scimus haec utraque consecutum. Hermocratis etiam naturam educationemque his omnibus quae diximus tractandis esse accommodatam, quum multis testimoniis moneamur, dubitare

non licet. Quapropter rogantibus vobis heri de republica disputari, libentissime parui, quum cogitarem, quod deinde instituto operi superforet, a nemine commodius quam a vobis, modo velitis, posse tractari. Quum enim civitatem ad bellum idoneam constitueritis, soli omnium vos quae eam decent, vicissim omnia tribuetis. Quum vero in superioribus, quae mihi iniuncta fuerant perfecissem, quae modo retuli vobis tractanda commisi: vos autem communi consensu imperatum munus mutuo mihi parandi nunc sermonum conviviis recepistis. Ego igitur adsum ad promissas epulas paratissimus.

HERMOCRATES: Nos quoque omnes, o Socrates, ut pollicitus est modo Timaeus, quod iubes pro viribus exequemur, praesertim quum nulla excusandi sit ratio, quo minus id facere debeamus. Nam hesterno die quum disputatione peracta mox ad hospitium quo apud Critiam suscepti sumus, rediremus, et inter

eundem primo, et domi rursus de his rebus verba fecimus. Hic igitur nobis veterem narravit historiam, quam velim, o Critia, Socrati modo recenseas, ut quum audiverit, iudicet nunquid ad eam rem quam nos exequi iussit, conducere videatur.

CRITIAS: Faciendum est, si ita Timaeo quoque videtur, tertio disputationis huius participi.

TIMAEUS: Videtur sane.

CRITIAS: Audi Socrates miram quidem, sed plenam veritatis historiam, quam Solo septem sapientum sapientissimus recensebat. Erat enim domesticus admodum amicusque Dropidis proavi nostri, quod in carminibus suis ipsemet saepe testatur. Avo autem nostro Critiae, ut ipse nobis senex postea referebat, quandoque narravit res gestas huius urbis memorabiles, diuturnitate temporis hominumque interitu oblitteratas. Unum vero prae caeteris facinus insigne recensuit, quod vobis nunc narrandum censeo, ut et tibi morem geramus, et deam cui hodierna pompa dicata est, hac narratione quasi quodam hymnorum cantu, ut par est, honoremus.

SOCRATES: Recte loqueris. sed quid istud tandem est, quod Critias, non quasi verbis descriptum, sed quasi ab hac civitate quondam gestum ex Solonis narratione vobis aperuit?

CRITIAS: Referam priscam mihi puero traditam ab avo historiam. Quum ageret Critias annos, ut ipse dicebat, circiter nonaginta, ego vero decem,

celebrareturque solennis ille dies, in quo ad canendum carmina pueri convocari solent, congregati sumus, et non una cum proximis notisque pueris, nobisque a parentibus carminum canendorum certamen est iniunctum. Ubi multorum poetarum carmina non pauca memoriter pronunciata sunt, et Solonis versus a plurimis puerorum utpote novitatem poematis admirantibus decantati. tum contribulis quidam, seu quod ita iudicaret, sive quod Critiae blandiri vellet, videri sibi inquit, quum in caeteris sapientissimum fuisse Solonem, tum in carminibus poetarum omnium generosissimum. His verbis, ut recte memini, valde laetatus est senex, atque ita ridens, inquit: Si Solo, o Amynder non tantum relaxandi animi gratia, sed dedita opera serioque sicut alii poesim esset secutus, vel historiam quam ab Aegypto reversus instituerat absolvisset, a qua quidem seditionibus caeterisque civitatis fluctibus deturbatus medio in cursu destitit, nec Homero nec Hesiodo, nec alio quoquam poetarum, ut opinor, inferior extitisset. Ad haec ille: Qua de re, o Critia, tractare Solo instituit? De maximis, inquit, rebus ab hac civitate quondam gestis, quarum memoria apud nos temporis diuturnitate et interitu hominum extincta est. Dic quaeso, inquit, o Critia, quid illud opus, et quo modo actum, et a quibus auditum tanquam verum Solo narrabat. Est, inquit, Aegypti regio Delta, cuius e vertice scinduntur fluenta Nili. Eius campi, Saitica praefectura nominantur. In quibus maxima civitas est, quam Saim vocant. unde Amasis fuit rex.

Urbis eius fundatrix dea fuit, quam Aegyptii Neithen, Graeci Athenan nominant. Ipsi porro homines Atheniensium amici sunt, eisque genere quodam coniunctos esse se praedicant. Quo Solo profectum se honorifice acceptum fuisse referebat. Et quum de vetustatis memoria ab illis sacerdotibus qui in hac re caeterum peritissimi erant, quaesisset, expertum se esse dicebat, neque seipsum neque alium Graecorum quenquam cognitionem antiquitatis ullam habere. quandoque vero coram sacerdotibus, ut eos ad sua narranda provocaret, de antiquissimis illis Athenarum gestis rebus verba fecisse, Phoroneo primo et Niobe, postque inundationem mundi de Pyrrha et Deucalione, eorumque posteritate, et de temporibus quibus singula contigerunt. Tunc ex sacerdotibus quendam grandem natu dixisse: O Solo Solo, Graeci pueri semper estis, nec quisquam e Graecia senex. Cur istud diceret, percontante Solone, respondisse sacerdotem: Quia iuvenis semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis commemoratione, prisca

opinio, nulla cana scientia. Quod ideo vobis contingit, quia multa et varia hominum exitia fuerunt, eruntque. Maxima quidem aut ignis conflagratione, aut aquae inundationibus provenire necesse est: minora vero aliis innumeris calamitatibus fieri. Nam quod apud vos fertur, Phaethontem quondam Solis filium currus ascendisse paternos, nec patris aurigatione servata, exussisse terrena, ipsumque flammis coelestibus conflagrasse, quamvis fabulosum videatur, verum quodammodo esse putandum est.

Fit enim longo temporum intervallo coelestis circuitus permutatio quaedam, quam inflammationis vastitas

necessario sequitur. Tunc hi qui edita et arida incolunt loca, magis pereunt, quam mari fluviisque vicini. Nobis porro Nilus quum in plerisque rebus salutaris est, tum huiusmodi a nobis arcet exitium. Quando vero dii aquarum colluvione terrae sordes diluunt, pastores ovium, atque bubulci qui iuga montium habitant, periculum illud evadunt, vestrae autem civitates in planitie sitae impetu fluminum ad maria rapiuntur. Sed in hac nostra regione neque tunc, neque alias unquam aqua in agros superne descendit, contra vero sursum e terrae visceribus scaturit. Quamobrem antiquissimarum rerum apud nos monimenta servantur. Proinde ubicunque nec imbrium tempestas nimia, nec incendium ingens contingit, licet alias pauciores, alias plures, semper tamen homines sunt. Quaecunque vero a nostris, sive a vestris, sive aliis nationibus gesta sunt memoratu digna, modo ad aures nostrorum pervenerint, nostris in templis descripta servantur. Apud vos quidem, et alias gentes res gestae nuper, literis monumentisque traduntur, sed certis temporum curriculis illuvies immissa coelitus omnia populatur. Ideo qui succedunt et literis et musis orbatii sunt. Quo fit ut quasi iuvenes iterum sitis et rudes, praeteritarum rerum omnium prorsus ignari. Nam et ea ipsa quae modo ex vestris historiis recensebas, a fabulis puerilibus, o Solo, parum distant. Primo quod unius tantum inundationis memineritis, quum multae praecesserint. Deinde quod genus maiorum vestrorum in regione vestra clarissimum et optimum ignoretis, ex quo tu et Athenienses caeteri nati estis, exiguo semine quondam publicae cladi superstite.

Quod propterea vos latuit, quia superstites illi eorumque posterii literarum usu multis seculis caruerunt. Fuit enim ante exitialem illam terrae illuvionem, o Solo, Atheniensium civitas tam belli quam pacis officiis praestantissima, eiusque opera legesque omnibus quorum sub coelo memoria ad nos pervenit,

excellunt. Tunc admiratum Solonem obnixē sacerdotes obsecravisse ait, ut omnia diligenter priscorum civium opera revelarent. Atque illi sic a sacerdote quodam fuisse responsum: Nulla hoc invidia prohibet Solo. Dicam equidem libenter tui et civitatis vestrae gratia. Maxime vero gratia deae, quae et vestram illam, et hanc nostram condidit, educavit, instituit, priorem vestram annis mille, ex terra et Vulcano accipiens semina. posterioris autem huius nostrae urbis res octo annorum millibus gestae in sacris literis continentur. Illorum ergo civium qui in hoc novem millium annorum tempore ante nos fuerunt, instituta et praeclara facinora, breviter Solo in praesentia tibi perstringam. Deinceps vero quum plus dabitur otii, accepto historiarum libro latius exponemus. Ac primum leges illorum considera quo pacto cum his nostris conveniant. Multa enim hic similia illius reperiēs. Principio quod sacerdotes separati ab omni turba vitam agunt. Deinde varia opificum genera ita inter se discreta sunt, ut suum quisque agat, promiscue vero nullus. Similiter pastorum, venatorum, agricolarum inter se distincta sunt opera. Milites quoque hic, ut nosti, ab aliis omnibus segregati, bellica duntaxat tractare legibus iubentur.

Armatura etiam ut clypeorum iaculorumque usus, apud utrosque persimilis, his primis nos in Asia usi sumus, et dea ut illis in locis, sic vobis primis haec tradidit. Prudentiae quoque et modestiae magna, sicut vides, nostris legibus ab initio cura fuit, divinationis insuper et medicinae: et sanitas nobis, per haec divinitus procurata. Demum quaecunque ad haec attinent disciplinae, diligenter institutae a lege reperiuntur. Huiusmodi institutione et ordine priorem vestram urbem dea a primordiis exornavit, quum in urbe condenda eam regionem elegisset, quae ob aeris temperiem prudentissima ingenia procrearet. Utpote enim bellicosa et sapiens dea regionem eligendam censuit talem, quae esset sui similes homines editura. His itaque legibus, vel etiam honestioribus institutionibus formati veteres Athenienses omni virtutum genere prae caeteris omnibus excelluerunt, ut decebat eos qui diis geniti editique essent. Multa quidem et mirabilia vestrae civitatis opera in monumentis nostris leguntur, sed unum magnitudine et virtute praecipuum facinus. Traditur enim vestra civitas restitisse olim innumeris hostium copiis, quae ex Atlantico mari profectae prope iam cunctam Europam Asiamque obsederunt. Tunc enim erat fretum illud navigabile, habens in ore et quasi vestibulo eius insulam, quas Hercules Columnas cognominatis:

ferturque insula illa Libya simul et Asia maior fuisse per quam ad alias proximas insulas patebat aditus, atque ex insulis ad omnem continentem e conspectu, iacentem vero mari vicinam. Sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa vere erat continens. In hac Atlantide insula maxima et admirabilis potentia extitit regum, qui toti insulae illi, multisque aliis, et maximae terrae continentis parti, praeterea et his quae penes nos sunt, dominabantur. Siquidem tertiae mundi parti quae Libya dicitur, usque ad Aegyptum imperaverunt, Europae vero usque ad Tyrrenum mare.

[De veteribus Atheniensibus et Aegyptiacis historiis.] Horum vis omnis una collecta nostram, o Solo, vestramque regionem, et quicquid intra columnas Herculis continebatur, invasit. Tunc vestrae civitatis virtus in omnes gentes enituit. Quae quum omnes magnanimitate bellicisque artibus antecelleret, partim cum aliis Graecis, partim sola caeteris deserentibus, extrema discrimina subiit, hostesque expugnavit, eos vero qui nondum in eorum ditionem potestatemque venerant, ne venirent prohibuit: alios autem, nimirum nos quotquot cis Herculis columnas habitamus, omnes promiscue servavit. Post haec ingenti terraemotu iugique diei unius et noctis illuvione factum est, ut terra dehiscens vestros illos una omnes bellicosos homines absorberet, et Atlantis insula sub vasto gurgite mergeretur. Quam ob causam innavigabile pelagus illud propter absorptae insulae limum relictum fuit. Haec, o Socrates, eorum quae Critias maior a Solone accepta narrabat, summa est. Sed dum praeterito die de republica civibusque suis differeres, subiit mihi quaedam ex recordatione admiratio, cogitanti videlicet divina quadam sorte factum esse, ut simillima quaedam haud ab re Solonis historiae traderes. ob eam vero causam nihil tunc protuli, quoniam ex diuturna negligentia non satis reminiscebar. Satiус igitur ipse censui, ut prius quam referre vobis inciperem, mecum ipse repeterem. Ideo vero statim imperio tuo consensi, quia confidebam ut in rebus huiusmodi maxime decet, aliquid me quod propositae rei congrueret reperturum. Ita heri, ut iste ait, post discessum protinus his prout tunc recordabar, recensui. A nocturnis deinde vigiliis pene omnia recuperavi.

Profecto quae in pueritia discimus, diutius firmiusque, ut fertur, meminisse solemus. Atque haud scio, an quae heri audiui, referre nunc omnia memoriter possim: quae vero puer accepi, mirabor equidem siquid eorum memoria mihi exciderit. Ea quippe cum voluptate et ioco audiebam, quum et senex ille

libenter me doceret, et ego ab illo identidem ac requirerem ac sciscitarer. Quapropter quasi quaedam literarum inustae indelebiter notae ea mihi omnia infixae memoriae permanserunt. Atque his etiam ante solis ortum ipsa narraui, ut una mecum essent ad hanc orationem paratiores. Verum ut ad id quo haec omnia spectant, me conferam, paratus sum, o Socrates, non modo summatim, sed sigillatim sicut audiui omnia enarrare. Civitatem utique et cives quos quasi per fabulam hesternae disputatione finxisti, rem veram esse ponemus. Civitatem quidem illam, Atheniensem hanc urbem esse. Cives quoque quos ipse excogitabas, nostros illos veros maiores a sacerdote narratos fuisse censebimus. Nempe omnino haec congruent, neque ab re fuerit, si cives tuos revera priscos illos extitisse dixerimus. Quare communiter rem ipsam inter nos partientes conabimur omnes muneri abs te nobis imposito pro viribus satisfacere. Sed vide, o Socrates, nunquid sermonem hunc probemus, an alium exigamus.

SOCRATES: At enim quem, o Critia, sermonem magis quam istum probabimus? qui praesentibus deae sacris propter propinquitatem quandam mirifice congruit. Maximum vero illud est, non fictam a nobis fabulam, sed veram historiam recenserem. Quonam igitur pacto et unde, hac sprete, disputationem aliam exordiemur? Certe non licet. Ideo bonis fortunae auspiciis oportet iam tam vos disserere, quam me pro hesternae narratione, hodie silentio vos audire.

CRITIAS: Considera Socrates, an commode mutuum tibi convivium disposuerimus. Visum nobis est, ut Timaeus tanquam in Astronomia nostrorum omnium peritissimus, maximeque in rerum natura cognoscenda versatus, primus edisserat, ita ut a mundi generatione exordiens usque ad generis humani naturam deveniat. Atque ego deinde suscipiens homines a Timaeo quidem genitos, a Critia vero ut plurimum institutos, secundum Solonis

sermonem legemque in iudicium vestrum adducam, civitatisque istius cives efficiam eos qui prisca illi Athenienses fuerunt, quos iam extinctos sacrae Aegyptiorum literae in lucem e tenebris eruerunt, adeo ut de illis deinceps tanquam de veteribus Atheniensibus verba fiant.

SOCRATES: Copiosam et splendidam disputationis mensam apparavisse mihi videris. Tui ergo officii est, o Timaeus, invocatis secundum legem diis,

disputationem iam exordiri.

TIMAEUS: Probe consulis Socrates. Nam quum omnes qui mentis quoquo modo compotes sunt, in operis cuiuslibet vel magni vel parvi principio invocare deum soleant, quanto nos aequius est de universo sive genitum sit, sive ingenitum disputaturos, nisi forte desipimus, invocare divinam opem? Ergo deos omnes deasque precamur, in primis quidem, ut ea dicantur a nobis, quae illis placeant: deinde ut nobis ipsi constemus. Quantum ad deos attinet, sic a nobis oratum sit. Sed quod ad nos spectat, poscendum est, ut et vos facile assequamini, et ego secundum mentis propositum rem ipsam qua de agitur, transigam. Principio ita mihi distinguendum esse videtur, quid sit quod semper est carens generatione: quid vero quod gignitur quidem, neque est unquam. Illud intellectu per rationis indaginem percipi potest, quum semper sit idem. Hoc opinione per irrationalem sensum attingi, quum gignatur, et intereat, neque vere unquam sit. Quicquid autem gignitur, ex aliqua causa necessario gignitur. Sine causa vero oriri quicquam impossibile est. Quando igitur opifex in operis alicuius constructione ad id quod eodem modo se habet semper aspicit, et huiusmodi quodam usus exemplo ideam vimque in opus educit, pulchrum fieri tunc opus omne necessarium est: quando vero ad id quod factum est respicit, minime pulchrum. Universum igitur hoc, Coelum sive Mundum, sive quo alio vocabulo gaudet, cognominemus. De quo primum consideremus, quod in omni quaestione ante omnia investigari debet: Utrumne semper fuerit sine ullo generationis principio, an genitum sit ab aliquo principio sumens exordium. Id profecto cernitur, tangiturque, et corpus habet.

Omnia vero huiusmodi sensus movent. Quae sensus movent, opinione per sensum percipiuntur. Haec vero talia esse constat, ut gignantur et genita sint. Quicquid autem gignitur, ab aliqua causa necessario gigni asseruimus. Opificem quidem et patrem mundi invenire difficile, et quum iam inveneris praedicare in vulgus nefas. Rursus considerandum est utrum mundi faber sit imitatus exemplar: idne quod idem semper et simile est, an id quod genitum fuerit. Atqui si pulcher est hic mundus, et opifex mundi bonus, sempiternum certe exemplum maluit imitari. Sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatum exemplar est pro aeterno secutus. Quum vero et mundus omnium genitorum pulcherrimus sit, et eius autor causarum omnium optimus, dubium non est quin sempiternum sit secutus exemplum. Sic igitur generatus,

ad id est effectus, quod ratione et sapientia sola comprehendi potest, et immutabile permanet. Ex quo efficitur, ut necesse sit hunc mundum alicuius simulacrum esse. Rationem vero originis naturaliter explicare difficillimum est. Ideo de simulacro et exemplo sic distinguamus. Orationes utique cum his rebus quas exprimunt, cognationem quandam habere videntur. Ergo quum de re firma et stabili et mente comprehendenda disseritur, stabiles similiter immutabilesque et quam maxime fieri potest inexpugnabiles orationes esse oportet. Quum vero de ipsius rei firmae stabilisque simulacro disputatur, verisimiles rationes sufficiunt, quae ita se ad superiores habeant rationes, ut simulacrum ad exemplum. Nempe quod est ad generationem essentia, id ad finem est veritas.

Quum ergo, o Socrates, multa de diis mundique generatione a multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de iis probatissimas exactissimasque afferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles quam quivis alius rationes attulerim. Aequum est meminisse, et me qui disseram, et vos qui iudicabitis, homines esse: ut si probabilia dicentur, nihil ulterius requiratis.

SOCRATES: Scite loqueris, o Timaeus. Quare nos, ut iubes, agendum putamus. Exordium quidem hoc orationis mirifice approbavimus. Sed age deinceps disputationem perage.

TIMAEUS: Dicamus igitur quam ob causam ille rerum autor generationem et hoc universum constituit. Bonus erat. Bonus autem nulla unquam aliqua de re invidia tangitur. Ergo quum livor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quantum fieri poterant simillima fieri voluit. Si quis

hanc gignendi mundi causam praecipuam a prudentibus viris acceperit, rectissime profecto accipiet. [Ordinem inordinato praestare.] Itaque quum vellet deus bona omnia fore, nihil vero quoad natura pateretur malum, quicquid erat quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum et quietum, sed temere agitatam et fluitans, idque ex inordinata iactatione redegit in ordinem. Hoc enim iudicabat esse praestantius. Fas autem neque erat neque est quicquam nisi pulcherrimum facere eum, qui est optimus. Quum igitur excogitasset, invenit nihil eorum, quae secundum naturam aspectui subiecta sunt, si expers intelligentiae sit, intelligente alio, totum toto pulchrius unquam fore, intellectum vero alicui sine anima dari

non posse. Hac ratione mentem quidem animae, animam vero corpori dedit, totumque ita mundum constituit, ut pulcherrimum natura opus optimumque foret.

[Definitio mundi.] Quocirca sicut ratio nobis haec probabilis persuadet, dicendum est, hunc mundum animal esse, idque intelligens, revera divina providentia constitutum. Hoc posito, quod sequitur videamus, ad cuius animalis similitudinem deus mundum constituit. Uni cuidam propriaeque animalium speciei similem fecisse, ne arbitremur. Nam si imperfecto animali similis esset factus, pulcher certe non esset. [De causa exemplari.] Immo vero illius animalis eum simillimum esse dicamus, cuius animalia caetera et singulatim et generatim partes sunt. Illud siquidem viventia omnia, quae sola mente perspiciuntur, in seipso complectitur, quemadmodum mundus hic nos et caetera quae cernuntur animalia continet.

[De unitate mundi intelligibilis.] Volens itaque deus omnium quae intelligi possunt pulcherrimo et undique absoluto mundum hunc simillimum reddere, animal unum ipsum effecit, aspectui subiectum, animalia cuncta naturae suae convenientia intra suum limitem continens. [Unus an plures mundi.] Proinde rectene mundum unum diximus? an rectius plures innumerabilesve dici oportuit? Unum profecto, si modo ad unius similitudinem sit formatus. Quod enim viventia omnia quaecunque intelliguntur continet, socium alterum habere non potest. Alioquin aliud animal, quod haec duo contineat, esse oporteret, cuius duo haec partes sint, nec illorum, sed tertii huius, mundus hic simulacrum rectius diceretur.

[Vis terrae et ignis.] Ut igitur hic mundus esset animali absoluto simillimus, ex eo quod solus atque unus esset, idcirco neque duo neque innumerabiles procreati sunt, sed unus mundus unigenitusque factus est et erit. Quoniam vero corporeus, spectabilisque, et tractabilis erat futurus, ac sine igne videri nihil potest, nihilque sine solido tangi, et solidum absque terra nihil, ideo in operis huius exordio deus ignem primo terramque creavit. Sed duo sola absque tertio quodam commode cohaerere non possunt, mediumque aliquod vinculum utrorumque desiderant. Vinculorum vero id est aptissimum atque pulcherrimum, quod ex se et ex iis quae astringit, quam maxime unum efficit. Hoc maxime proportio ratioque alternae comparationis assequitur. Quando enim in tribus numeris aut molibus aut viribus medium ita se habet ad postremum, ut primum ad medium, vicissimque ut postremum cum medio,

ita medium cum primo congruit, tunc quod medium est, et primum fit et postremum, postremum quoque et primum media fiunt. Ita necessitas cogit, ut omnia quae sic devincta fuerint, eadem inter se sint. Eadem vero quum facta sint, efficitur ut omnia sint unum. Quod si universi corpus latitudinem habere debuisset, nullam vero profunditatem, unum sane tum ad seipsum, tum ad extrema vincienda interiectum medium suffecisset. Sed quum soliditatem mundus requireret, solida vero non uno, sed duobus semper mediis copulenter, inter ignem et terram deus aerem aquamque locavit, eaque ita inter se invicem quoad fieri poterat, comparavit, ut quemadmodum ignis ad aerem, ita aer ad aquam: ut aer ad aquam, sic aqua ad terram congrue conferatur.

Qua ex coniunctione ita constitutus est mundus, ut aspici tangique possit. Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, mundi corpus conflatum est, ea connexum comparatione qua dixi. Ex quo seipsum amicitia concordiae complectitur, atque ita apte cohaeret, ut nequeat dissolvi ullo modo, nisi ab eodem a quo est colligatum. [Mundus ex tota materia constat.] Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram mundus accepit. Ex omni quippe igni, aere, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum composuit, ut nullam cuiusquam istorum partem aut vim extra relinqueret. Idque ea ratione fecit, primum

quidem, ut totum hoc animal quam maxime perfectum ex perfectis partibus esset. Deinde ut esset unum, quum nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur. [Senium et morbus ab externis causis: ex quibus videmus mundum esse aeternum a defectu causae non a materia.] Postremo ne quis ipsum morbus aut senectus attingeret. Videbat enim eam esse naturam corporis, ut importuna caloris vel frigoris aliarumque rerum nimis vehementium accessione laedatur, et in morbos seniumque impulsus deficiat. Quam ob causam rationemque unum totum ex omnibus totis et perfectis perfectum, morbi et senectutis expertem deus mundum constituit. Cui et figuram maxime congruam et decoram dedit. Animal quippe hoc, quod intra suum ambitum erat animalia omnia contenturum, eam figuram praecipue requirebat, in qua figurae omnes continerentur. Quapropter sphaericum fecit. in quo omnis extremitas paribus a medio radiis attingitur: idque ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius, omnesque partes essent omnium simillimae. Putabat enim simile dissimili multo pulchrius esse. Laevem praeterea hunc globum extrinsecus undique expolivit. Nec immerito. Nec enim oculis

indigebat, quia nihil extra quod cerni posset, relictum erat. Nec auribus, quum nihil superesset foris quod audiretur. Nec erant aere circumfusa externa mundi, ut respirationem requireret. Nec membris quidem talibus opus erat, per quae nova alimenta susciperet, aut decocti cibi excrementa emitteret: nulla decessio fieri poterat, nulla accessio. Nec enim erat aut quo aut unde talia fierent. Ipsum enim se consumptione et senio suiipsius alit.

Ita nempe divina arte fabricatus est mundus, ut omnia in seipso et a seipso patiat, et agat. Ratus enim est ille autor, mundum si sibi ipse sufficiat, praestantior fore, quam si aliorum adminiculis egeat. Nec ei manus necessarias esse duxit, quia neque capiendum quicquam erat, neque repellendum. Nec pedibus aut aliis ad progressum statumve membrum opus erat. [Motus localis septem species.] Motum enim illi congruum suo corpori tribuit, qui ex septem motibus unus ad mentem maxime et intelligentiam pertinet. Ideoque quum illum per eadem, et in eodem, et in seipso circumduxisset, effecit ut circulari conversione moveretur. Sex autem reliquos motus separavit ab eo, et ab eorum errore et pervagatione penitus liberavit. Ad hanc igitur conversionem quae pedibus non egebat, crura pedesque non dedit. Quum haec igitur deus ille qui semper est, de aliquando futuro deo cogitaret, laevem eum effecit aequalemque, et a medio ad summum undique parem, corpusque ex corporibus totis et perfectis totum atque perfectum. Animam autem in eius medio collocavit, perque totum tetendit, atque ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtextit, mundumque hunc unum et solum solitariumque et circularem volvi in circulum statuit, qui propter virtutem secum ipse facile coercere possit, nullius alterius indigens, satisque ipse sibi notus atque amicus. Itaque omnibus his de causis mundum opifex eius beatum deum effecit: sed animam haud ita, ut modo dicere coepimus, tum denique quum corpus ei effecisset, procreavit. neque enim qui haec coniunxit, parere iuniori antiquius permisisset. Sed nos multa utpote fortunae participes inconsiderate et temere loquimur.

[Partes substantiae animae.] Ille vero tam generatione quam virtute priorem antiquioremque animam corpore constituit, utpote quae obedienti corpori esset imperatura, ex his videlicet, atque hoc pacto. Ex ea substantia quae individua et semper eadem similisque est, et ex ea rursus quae circa corpora dividua fit, tertiam substantiae speciem commiscuit mediam, quae rursus esset naturae ipsius eiusdem et naturae ipsius alterius particeps, eamque per haec

mediam constituit inter individuum substantiam, et ea quae circa corpus dividitur. Ea quum tria sumpsisset, in unam speciem omnia temperavit. Ubi naturam eius quod alterum diversumque vocamus, commixtioni repugnantem, cum eo quod idem dicitur vi quadam conciliavit. Postquam vero duo illa cum substantia commiscuit, et ex tribus unum fecit, rursus id totum in ea quae decuit membra partitus est, quorum quodlibet ex tribus, eodem, altero, substantiaque constaret. Fuit autem talis illa partitio. Unam principio accepit ex universo portionem. Secundam autem primae partis duplam. Deinde tertiam, quae secundae sesquialtera esset, primae tripla. Postea quartam, secundae duplam. Quintam deinceps tertiae triplam. Sextam primae

octuplam. Postremo septimam, quae partibus sex et viginti primam excederet. Post haec dupla et tripla intervalla replevit, partes rursus ex toto dissecans. quas intervallis ita locavit, ut bina essent in singulis media, sive ut ita dixerim, medietates: quarum una eadem parte excedit alterum extremorum, eadem ab altero superatur. Altera medietas pari numero extremum unum superat, pari superatur ab altero. Quum vero sesquialtera intervalla, sesquitertia et sesquioctava sumpsisset: ex his nexibus in primis spatiis, sesquioctavo intervallo sesquitertia omnia explebat, particula singulorum relicta. Huius autem particulae intervallo relicto, ea inde habebatur numeri ad numerum in terminis comparatio, quae est inter ducentos quinquaginta sex, et ducentos quadraginta tres. Iam vero commixtum illud unde ista secernebat, totum huiusmodi partium sectione consumptum erat. Tunc seriem hanc universam in longum secuit, et ex una duas fecit, mediamque mediae in speciem, Graecae literae accommodavit. Deinde in orbem intorsit, quoad ita coirent inter se capita, ut lineae ipsae et secum et se invicem eregione intersectionis ipsius coniungerentur: atque eo motu qui in eodem et similiter semper revolvitur, undique est eas circumplexus: et circulorum alterum exteriorem, interiorem alterum fecit. Exteriorem quidem lationem eiusdem naturae, interiorem vero alterius nominavit. Atque illam quae erat ipsius eiusdem naturae cognata, in latus ad dexteram partem: eam vero quae alterius, per diametrum ad laevam flexit. Sed principatum dedit eiusdem ipsius similisque agitationi.

Eam nanque solam indivisam reliquit. interiorem vero quum sexies divisisset, septemque orbes inaequales dupli et tripli intervallis effecisset, singula quum

tria sunt utriusque, contrariis inter se cursibus orbes peragere iussit, et ex septem interioribus tres quidem pari celeritate, quatuor vero et ad se et ad reliquos tres celeritate quidem impari, debita tamen ratione converti. Postquam igitur secundum creatoris illius mentem tota animae constitutio absoluta fuit, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumque mediae accommodans apto modulamine copulavit. At illa a medio per omne usque ad coeli extrema se porrigens, eique extrinsecus circumfusa, seque in seipsa convertens, ita sempiternae sapientisque vitae in universum tempus divinum dedit exordium. Et corpus quidem coeli spectabile factum est, anima vero oculorum effugit obtutum, rationis et modulaminis compos ab autore suo omnium quae semper sunt et ad intelligentiam pertinent optimo, ipsa quoque optima omnium quae genita sunt effecta. Quoniam igitur ex tribus partibus, eodem scilicet, et altero et essentia conflata est, ratione proportionis distincta atque compacta, necnon in seipsam orbe reflectitur, quoties aliquid attingit quod essentiam dividuam habet et quod individuam, in seipsam omnino conversa quid sit utrunque discernit, et cui quid idem sit, a quo alterum et diversum, ad quid quaeque, et ubi, quomodo, et quando esse huiusmodi aliquid vel pati contingat, tam in iis quae gignuntur, quam in illis quae semper sunt eadem.

Ratio porro ad ipsum quod idem vergens atque veridica, tam circa alterum quam circa idem versata et sine sono strepituque omni in eo quod seipso movetur revoluta, quando ad sensibile aliquid se convertit, si tunc etiam alterius diversaeque naturae circulus recte per omnem ipsius animam rem ipsam nunciet, opiniones fideique assensiones firmas verasque producit. Quando rursus circa rationale se versat, et ipsius quod idem est circulus se apte revolvens rem denuntiat, intellectus necessario scientiaque perficitur. Haec quisquis in alio quam in anima fieri dixerit, a vero penitus aberrabit. Quum igitur hoc a se factum sempiternorum deorum pulchrum simulacrum moveri et vivere pater ille qui genuit animadverteret, delectatus est opere, et hac ductus laetitia opus suum multo etiam magis primo illi exemplari simile reddere cogitavit. Itaque quemadmodum illud sempiternum animal est, ita universum hoc pro viribus tale facere instituit. Illius quidem animalis aeterna natura est: quod genito operi congruere omnino non potest. [De genitura temporis.] Idcirco imaginem aevi mobilem effingere decrevit, ac dum coelum exornaret, fecit aeternitatis in unitate manentis aeternam quandam in numero

fluentem imaginem, quam nos tempus vocavimus. Dies porro et noctes, et menses, et annos, qui ante coelum non erant, tunc nascente mundo nasci iussit, quae omnia temporis partes sunt. Atqui erat et erit,

quae nati temporis species sunt, non recte aeternae substantiae assignamus. Dicimus enim de illa est, erat, et erit. Sed illi revera solum esse competit. Fuisse vero et fore deinceps, ad generationem tempore procedentem referre debemus. Motus enim quidam duo illa sunt. Aeterna autem substantia quum eadem semper et immobilis perseveret, neque senior seipsa fit unquam neque iunior, neque fuit hactenus, neque erit in posterum, neque recipit eorum quicquam, quibus res corporeae mobilesque ex ipsa generationis conditione subiiciuntur. Nempe haec omnia temporis imitantis aevum, seque numero revolventis, species sunt. Saepe etiam dicimus quod factum est, esse factum: quod fit, in generatione esse: quod fiet, esse faciendum: et quod non est, non esse. Quorum nihil recte et exacta ratione dicimus. Sed exquisitam de iis discussionem praesens disputatio non requirit. Tempus vero una cum coelo factum est, ut una orta, una etiam dissolvantur, siqua his dissolutio unquam contigerit. Et ad exemplar aeternae naturae ideo factum est, ut mundus his illi praestantiori quoad potest simillimus sit. Ille enim mundus, huius exemplar omne per aevum est. Hic vero perpetuo per omne tempus fuit, fitque solus, et erit. Hac ratione consilioque Dei tempus creare volentis, Sol et Luna, et aliae quinque stellae quae vocantur erratae, factae sunt, quo temporis numerus distinguatur atque observetur.

[Hic rursus incipit Ciceronis interpretatio quam in fine reperies usque.] Quum vero stellarum huiusmodi corpora septem fecisset deus, septem orbibus qui alterius ipsius diversaeque naturae circuitu volvuntur adhibuit. Lunam in primo supra terram circuitu posuit. In secundo Solem. Luciferi deinde globum, et Mercurii sacrum ut dicitur sydus circulis affixit, Soli velocitate aequalibus, potentia vero illi contrariis. Quo fit ut apprehendant se invicem, et a se vicissim apprehendantur similiter hae stellae, Sol, Lucifer, et Mercurius. Caeterarum stellarum ordines progressusque et rationes siquis omnino percurrere velit, plus erit opere ipso, quod operis gratia sumetur. Haec enim forte a nobis pro dignitate rei alias si dabitur otium tractabuntur. Postquam vero singula quae ad seriem temporis pertinebant, convenientem sibi progressum sortita sunt, corporaque nexibus compacta vitalibus animalia evaserunt, praescriptum tenorem et institutum ordinem tenuerunt: ut

videlicet secundum alterius diversaeque naturae obliquam agitationem eiusdem ipsius agitationi subiectam, orbes illi partim ampliores, partim angustiores circulos peragant: et quae minorem, velocius: quae maiorem, tardius revolvantur. Secundum vero ipsam eiusdem naturae lationem, quae velocissime percurrunt comprehendunt, a tardioribus comprehendi videntur. Omnes quidem eorum circulos superna illa vertigo varia circuitione revolvens, propterea quod illi duobus simul contrariis motibus agitantur, id quod tardissime ab ipsa quae velocissima est recedit, proximum declaravit.

Ut autem esset quaedam velocitatis illorum tarditatisque mensura certissima, omniumque octo motuum prodiret in lucem chorea, accendit lucem clarissimam deus in secundo a terra circulo, quam modo Solem vocavimus. Cuius splendore coelum omne illustraretur, et animantes omnes quaecunque natura numeri capaces sunt, ipsius participes efficerentur, usum numerandi discentes ab illo eiusdem similisque naturae circuitu. Hinc quoque noctis dieique varietas orta est. Propter haec etiam unius sapientissimique circuitus revolutio. Mensis vero proventus, quando Luna lustrato circulo suo Solem consecuta est. Anni, ubi Sol suum peragravit orbem. Caeterorum autem siderum ambitus ignorantes homines, praeter admodum paucos, neque nomine certo aut appellatione illos appellant, neque numeris inter se distinctis commetiuntur. Itaque, ut ita dixerim, nesciunt horum pervagationes id ipsum esse quod rite dicitur tempus, multitudine infinita et varietate mirabili praeditas. Est tamen intellectu facile, quod perfectus numerus temporis, perfectum tunc demum compleat annum, quum octo ambitus confectis suis cursibus, quos orbis ille semper idem similiterque procedens metitur, ad idem se caput retulerint. Has ob causas nata sunt ea astra, quae per coelum meantia conversiones habent, ut hoc omne animal quod videmus, esset perfectissimo animali illi quod mente perspicitur, aeternitatis imitatione simillimum.

[Genera animalium.] Iam vero caetera usque ad temporis ortum, ad imaginem propositi exemplaris effinxerat. Sed quia

mundus hic nondum animalia omnia inter suum ambitum continebat, ex ea parte deficiebat ad illud exemplar imaginis huius similitudo. Hoc igitur quod deerat, superni illius exemplo deus explebat. [Quatuor ideae animalium.] Quot igitur et quales mens ideas in eo quod est animal inspicit, totidem et tales hoc mundo contineri oportere excogitavit. Sunt autem quatuor. Una quidem deorum coelestium genus continet. Alia volatile et aerivagum. Tertia aequae

liquoribus accommodatum. Quarta terrenorum animantium genus. Divini quidem animalis speciem ex igni maxima ex parte componebat, ut splendidissimum esset visuque pulcherrimum. Quumque illud universi figurae simile vellet fore, rotundum fecit, posuitque in ipsius optimi sapientia, atque illud sequi iussit, circumque omne coelum distribuit, ut verus illi ubique ex hac varietate ornatus accederet. Dedit autem divinis duo genera motus. Alterum quo in eodem semper et similiter volverentur, quum de eisdem semper secum ipsis eadem cogitent. Alterum quo in anteriorem partem ab eiusdem ipsius similisque vertigine ducerentur. Reliquos autem quinque motus ab his esse voluit alienos, ut unumquodque illorum quoad fieri potest, optimum esset. Qua ex causa facta sunt astra illa erroris expertia, quae divina animalia sunt, proptereaque in eodem semper circuitu perseverant. Quae vero vaga sunt, et mutabili ratione labuntur, ita deinceps ut supra diximus generata sunt.

[Terra antiquissima deorum qui intra coelum.] Terram autem altricem nostram circa polum per universum extensum alligatam, diei noctisque effectricem et custodem esse voluit, necnon primam antiquissimamque deorum omnium qui intra coelum sunt geniti. Horum vero deorum choreas, et inter ipsos concursiones, circularumque ipsorum revolutiones varias et accessus, quales praeterea fiant coniuncti sibi invicem vel oppositi, sive ante inter se, sive retro, quidve ex illorum serie nobis proveniat, quibus temporibus et quo pacto delitescant singuli, vel emergant, quidve portentant quando orientes hominibus harum rerum peritis timorem incutiunt: Haec inquam omnia absque diligenti simulacrorum ipsorum inspectione explicare velle, inanis est labor. Sed de his satis: et iam quae de natura deorum illorum qui tales geniti sunt ut cernantur, dicenda erant, finem habeant. Caeterorum vero qui daemones appellantur, et cognoscere et enunciare ortum maius est opus quam referre nostrum valeat ingenium. Priscis itaque viris hac in re credendum est, qui diis geniti ut ipsi dicebant parentes suos optime noverant. Impossibile sane deorum filiis fidem non habere, licet nec necessariis nec verisimilibus rationibus eorum oratio confirmetur. Verum quia de suis ac notis rebus loqui se affirmabant, nos legem secuti fidem praestabimus. Sic igitur ut ab his est traditum, horum deorum generatio habeatur atque dicatur. Terrae coelique filii Oceanus et Tethys fuisse traduntur. Ab iis Phorcyn, Saturnus, et Rhea geniti, et reliqui horum fratres. Ex Saturno et Rhea Iupiter,

et Iuno, et reliqui, quos eorum fratres quotidie memorari audimus, nati dicuntur.

Ex his deinceps ut traditur alii. Postquam orti sunt omnes, et qui coelo voluntur dii nostris oculis manifesti, et qui eatenus nobis conspicui fiunt, quatenus ipsi voluunt, tum ad eos mundi genitor ita fatur: Dii orti ex diis quorum opifex ego et pater sum, haec attendite. Quae a me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod vinctum est, solvi potest. Sed mali est, quod pulchre compositum est, seque habet bene, velle dissolvere. Quapropter quia generati estis, immortales quidem et indissolubiles omnino non estis. Nec tamen unquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea maius praestantiusque vobis est vinculum ad vitae custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc quum gignebamini, colligati. Sed nunc iam quid iubeam, cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: absque horum generatione coelum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit. Contineat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Haec vero si a me fiant solo, vitaeque donentur, diis adaequabuntur. Quapropter accedite vos secundum naturam ad animalium generationem, ita ut vim imitemini meam, qua in ortu vestro sum usus. Atque eius quidem animalis quod in ipsis tale futurum est ut cum immortalibus appellatione conveniat, divinumque vocetur, principatumque teneat, et iustitiam simul ac vos ultro colat, ego vobis semen et initium tradam: vos

caetera exequi par est, ut immortalis naturae mortalem attexentes, faciatis generetisque animalia, subministrantesque alimenta augeatis, et consumpta rursum recipiatis. Haec fatus, in eodem rursus cratere, in quo mundi totius animam permiscens temperaverat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed et secundo et tertio gradu a primis deficientes. [Cuique generi animarum unum tributum esse astrum.] Denique quum universum constituisset, astris parem numerum distribuit animarum singulis singulas adhibens, eisque tanquam vehiculo impositis monstravit universi naturam, ac leges fatales edixit: ostendens quidem primam omnibus generationem ordine quodam unam fore, nequis ab eo minus aliquid sortiatur. Satis autem et quasi sparsis animis per singula singulis convenientia temporum instrumenta, fore ut animal nasceretur, quod omnium animalium maxime esset divino cultui deditum. Esse autem naturam

hominis geminam: cuius id genus fore praestantius, quod viri nomine sit appellandum. Quum vero animae corporibus necessitate quadam insertae fuerint, et corporibus earum accesserit aliquid vicissimque abscesserit, primum utique necessario sensum unum omnibus intimum, et naturae coniunctum illic a violentis passionibus excitari, deinde voluptate et dolore mixtum amorem, post haec metum et iram, et quaecunque vel ista sequuntur, vel ab istis ut contraria dissident.

[Amor mixtus voluptate et dolore.] Haec qui superaverint, et eos iuste victuros, iniuste vero qui ab his fuerint superati. Atque illum qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit, ad illud astrum cui accommodatum fuerit, reversum beatam vitam acturum. Contra vero agentem cogi in ortu secundo sexu mutato fieri mulierem. Et qui ne tum quidem finem peccandi faciet, quatenus depravatur, eatenus in brutorum naturam suis moribus similem permutari: nec prius a mutationibus laboribusque cessare, quam illam sibi insitam eiusdem ipsius similisque naturae conversionem secutus ipse, eique subiiciens turbulentos multiplicesque affectus postea ex igni, aqua, aere, et terra contractos, ratione sedarit, et ad primum optimumque sui habitum iam redierit. Quae quum illis ita designavisset, alios nequa penes se futurae pravitatis causa esset, alios in terram, alios in lunam, alios in alias ad spatiorum temporis significationem notas constitutas spargens quasi serebat. Post huiusmodi sementem, quod reliquum erat, diis iunioribus agendum mandavit, ut corpora mortalia fingerent, quantumque esset humanae animae quod reliquum huic deberet accedere, id omne et quae consequentia essent, adiungerent regerentque, et quam optime et pulcherrime fieri posset, mortalis animalis naturam gubernarent, nisi ipsum sibimet malorum causa esset. Atque is quidem qui haec cuncta disposuit, rite in suo habitu permanebat. Quo quidem permanente, eius filii quum parentis ordinem cognovissent, eum protinus sequebantur.

Itaque accepto ab illo mortalis animantis immortalis principio, sui effectorem imitati, ignis, aeris, aquae, terrae particulas, quas rursus redderent, a mundo mutuabantur: easque inter se copulabant, haud iisdem illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus quae propter pravitatem cerni non possent: crebrisque huiusmodi clavis coniunctis unum ex omnibus corpus efficiebant, atque in hoc ipsum tum influente tum effluente corpore

animae divinae circuitus illigabant. Itaque hi circuitus in profundum flumen immersi, neque tenebant neque tenebantur, sed vi ferebantur, atque ferebant. Ex quo factum est, ut totum animal moveretur, sine ordine tamen, et fortuita quadam iactatione. Cui quidem sex pervagari motibus contingit undique per sex loci differentias progrediendo, videlicet ante et retro, ad dextram et laevam, sursum atque deorsum. Quum vero plurimus inundaret fluctus atque deflueret unde animal nutriretur, multo etiam maior a passionibus extrinsecus illatis turba sequebatur, quum corpus aliquod ignis exterioris incurrisset offensione, vel a terrae soliditate, aut aquae humore: aut aeris flatu laesum esset.

[Horum interpretatio Ciceroniana non extat.] Porro ab iis omnibus, per corpus motus usque ad animam transeunt, qui propterea et initio et nunc sensus cognominati sunt. Hi quidem ab initio continue multos et maximos motus cient, rivo illo continenter fluente, atque his fluctibus vehementer animae circuitus quatiunt. et circuitum quidem illum eiusdem naturae in ipso cursu prorsus impediunt:

alterius vero circuitu distrahunt, usqueadeo, ut dupla illa et tripla utrinque disposita intervalla tria, medietatesque et colligationes sesquiertia, sesquialtera, sesquioctava ratione interiectas, quae dissolvi a nullo nisi ab eo qui coniunxit possunt, omni revolutionis genere torqueant, omnesque anfractus et varietates orbium, quotcunque contingere queunt, inducant: ita ut ambitus ipsi vix sibi invicem connexi, ferantur quidem, sed sine ratione ferantur, tum contra, tum ex obliquo, tum resupina quadam dispositione. ceu si quis caput pro pedibus humi figat, pedes vero pro capite tollat in altum. tunc arbitror tam eius qui sic affectus est, quam eorum qui spectant, dextrae partes sinistrae, et contra sinistrae dextrae sibi invicem esse videntur. Itaque cum hoc ipsum caeterave huiusmodi animi quoque ambitus maxime patiuntur, si tunc extrinsecum aliquid eiusdem ipsius vel alterius generis inciderint, falso quid idem alicui sit, quidve alterum ab aliquo iudicant. Ideoque mendaces tunc dementesque sunt, nec ullus princeps et dux in eis tunc est circuitus. Quumque extra positi sensus pulsaverint animam vehementius, totamque eam possederint, tunc illi subiugati quidem et servientes dominari videntur. Quas ob res ab initio anima quum mortalis corporis vinculis includitur, amens efficitur.

[Cur seniores prudentes.] At postquam nutritionis et augmenti rivus lenius minusque fluit, animaeque circuitus tranquilliore motu iter suum peragunt, processuque temporis sedatiores fiunt, et in figuram naturae suae congruam restituuntur: tunc singulorum circulorum directae conversiones eiusdem et alterius naturam probe discernunt, hominemque sic institutum prudentem efficiunt. Quod siquis educationi rectaeque nutritioni disciplinam quoque et eruditionem convenientem adiunxerit, morbo gravissimo devitato sanus et integer prorsus evadet: sin autem neglexerit, claudum vitae iter ingressus, tanquam mancus et omnino inutilis rursus ad inferos decedit. Sed haec quidem post ortum contingunt. Nunc vero de prima hominis compositione exactius disserendum, ac probabili ratione monstrandum, qua causa et providentia deorum singula membra corporis ad singula animae officia sint accommodata. Principio dii figuram capitis ad rotunditatem mundi finxere, in eoque duos illos animae divinos circuitus statuerunt.

[Caput membrum corporis divinissimum.] Est autem caput membrum corporis divinissimum reliquorumque membrorum princeps: cui totum corpus connexum dii subesse et parere iusserunt. Excogitaverunt enim motuum omnium quotcunque esse queant, compos id fore. Quum vero inaequalis et aspera, ac partim quidem acclivis, partim declivis terra sit, si humi caput serperet, perque terrae superficiem volveretur, hos anfractus sine offensione transire non posset. [Proceritas.] Quod sane malum ut vitaretur, procerum hunc habitum corporis ad faciliorem progressum dii pro vehiculo capiti subiecerunt. Corpori praeterea quatuor in longum porrecta et flexibilia membra annexuerunt, quibus facile divina providentia moveretur, apprehenderet videlicet obiecta quaeque, staret, et sisteret, perque omnia graderetur caput superne subsistens divinissimi sacratissimique habitaculum. Hanc igitur ob causam nobis crura manusque dedere. Anteriores autem partes posterioribus praestantiores et ad imperandum aptiores arbitrati, in anteriorem quoque partem moveri nos ut plurimum voluerunt. Oportebat porro anteriora discreta et dissimilia esse.

[De oculis multa.] Quapropter primum globo capitis faciem adiecere, facieiue instrumenta quae adminicularentur omnia animae providentiae assignaverunt, decreveruntque naturale hominis imperium in hac parte anteriori prioreque consistere. Sed ex omnibus faciei partibus primi luciferi oculorum orbis coruscant, hac causa dati. Ignis certe illius qui non urit

quidem, sed illuminando suaviter diem invehit mundo, participes oculorum orbes pii fecerunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem huius ignis germanum syncerumque per oculos emanare voluerunt, in quibus lenis congestusque ubique ignis huiusmodi sit, sed per eorum duntaxat solidiorem angustamque medietatem ignis purior evolet, crassior vero cohibeatur. Itaque quum diurnum lumen applicat se visus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque commixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi in unius iam domestici corporis cohaerent speciem ubicunque videlicet tam intimi quam externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinem passionem eandem

sortitum, quum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur, motum huiusmodi ad corpus omne perque id ad animam usque diffundens sensum efficit, qui visus vocatur. At postquam in noctem discesserit cognatus ignis, visionis radius evanescit. Nam in aerem sibi dissimilem erumpens permutatur, atque extinguatur, quum nullam habeat cum proximo aere, utpote ignis splendore carente, naturae communionem. Idcirco videre desinit, somnumque inducit. Etenim salubre palpebrarum tegmen dii oculis machinati sunt, quibus obductis vis illa ignis intimi convenientia tegminis coercetur, compressaque interiores motus perfundit et mulcet, quibus relaxatis atque mollitis quies obrepat. Si profundus ob multam quietem motuum nos occupat sopor, exigua sequuntur insomnia. Sin vehementiores aliqui motus quasi vigiliarum reliquiae relictis sint, quales quidem et qualibus ex locis haustae reliquiae sunt, talia somniorum simulacra nascuntur, eorumque nobis expergefactis restat memoria.

[Horum ex Cicerone interpretatione in finem reperies usque.] At vero simulacrorum quae vel in speculis oboriuntur, vel in perspicua lenique cernuntur superficie, facilis assecutio est. Nam ex utriusque ignis tam intimi quam extra positi communione, eiusque rursus concursu et congruentia, qui passim terso lenique corpori accommodatus est, necessario haec omnia oriuntur, quum ignis oculorum cum eo igne qui est e conspectu effusus, circa lene nitidumque corpus sese confudit. Dextra vero videntur quae laeva sunt, quia contrariis partibus oculorum insolito more contrarias partes attingimus. Respondent autem dextra dextris, laeva laevis, quando commixtum lumen cum eo cui permiscetur, transilit. Id quum speculorum laevis hinc illincque altitudinem assumpsit, et ita dextram oculorum partem in laevam speculi,

laevamque in dextram detorsit. Quod si speculum ad vultus longitudinem convertatur, vultum reddit resupinum, quum superior luminis pars ad inferiora, inferior vero ad superiora vertatur. Atque haec omnia ex eorum genere sunt, quae rerum adiuvant causas, quibus ut ministris utitur deus ad optimi, quoad fieri potest, ideam perficiendam. Sed existimant plerique non adminicula haec principalium causarum, sed has ipsas esse omnium causas, quae frigoris et caloris rari et densi, caeterorumque similium naturam habeant, rationem vero mentemque nequaquam. Mentem enim a nulla re alia, nisi ab anima possideri convenit. haec vero aspectum effugit oculorum. Sed ignis, aqua, aer, ac terra corpora sunt, atque cernuntur.

Oportet autem mentis et scientiae amatorem principales sapientis naturae causas quaerere: atque eas quae necessario ab aliis quidem moventur, alia vero movent, secundas causas arbitrari. Quocirca a nobis sic censeo faciendum, ut de utroque causarum genere disseramus, separatim autem de his quae cum intelligentia effectrices sunt pulchrarum rerum atque bonarum, de iis rursus quae vacantes prudentia quodlibet passim sine ordine faciunt. [Cur oculi dati hominibus.] Ac de secundis quidem causis oculorum ad eam vim quam habent conducentibus, satis esse dictum puto. Maximum vero opus cuius gratia utiliter nobis a deo donati sunt, deinceps explicandum censeo. Rerum enim optimarum, ut arbitror, cognitionem nobis oculi attulerunt. Nam haec quae de mundo disputantur, nunquam inventa essent, si neque sidera, neque sol, neque coelum suspici potuissent. Cognitio vero diei ac noctis ab oculis orta fecit, ut dinumeratione quadam mensium annorumque ambitus metiremur, tempus cognosceremus, universae naturae ordinem scrutaremur. Quibus ex rebus philosophiam adepti sumus. Quo bono nihil unquam maius mortalium generi datum est deorum munere, neque dabitur. Hoc igitur maximum oculorum beneficium esse dico. Minora alia praetereo. Quibus qui a philosophia alieni sunt, orbi si querantur, frustra quererentur. Nobis vero asserendum est ob hanc potissimum rationem deum oculos genuisse, ut mentis circuitus qui in coelo peraguntur, intuiti, in usum redigamus nostrae mentis: cogitationisque nostrae discursiones illis cognatas, sed perturbatas quodammodo ad illorum temperiem revocemus.

Et quum illos agnoverimus, et recta ratione secundum naturam praediti singulorum ordinem perceperimus, conversiones dei quae sine ullo errore aguntur, imitemur, atque ad earum exemplum discursiones nostrae

cogitationis vagas et erraticas componamus. [De voce et auditu.] Vocem quoque auditumque eiusdem rei gratia deos

dedisse nobis existimo. Nam ad haec ipsa sermo pertinet, plurimumque conducit, omnisque musicae vocis usus harmoniae gratia est tributus. Atqui et harmonia, quae motiones habet animae nostrae discursionibus congruas atque cognatas, homini prudenter musis utenti non ad voluptatem rationis expertem, ut nunc videtur, est utilis: sed a musis ideo data est, ut per eam dissonantem circuitum animae componamus, et ad concentum sibi congruum redigamus. Rhythmus quoque ad hoc videtur esse tributus, ut habitum in nobis immoderatum gratiaque carentem aptissime temperemus. Hactenus opera mentis paucis exceptis tractavimus. Oportet de his quoque quae necessitas invehit, dicere.

[Mundi generatio.] Mundi enim huius generatio ex necessitatis mentisque coitu mixta est. Nam quum mens necessitati dominaretur, propterea quod persuadendo eam ad optimos ut plurimum rerum eventus induceret, ipsaque hac ratione cedens sapienti persuasioni pareret, mundi huius exordia constiterunt. Oportet igitur eum qui mundi constitutionem vere narraturus erit, erratae quoque causae speciem pro naturae ipsius instinctu miscere. Quod ita commode fiet, si horum ipsorum convenienti principio sumpto, sic de his quemadmodum de superioribus ab ipsa rursus origine disseramus. Naturam ergo et passiones ignis, aquae, aeris, atque terrae generationem coeli praecedentes consideremus. Nullus profecto ad hoc usque tempus eorum generationem ostendit, sed quasi notum sit quid sit ignis et reliqua, sic de illis verba facimus eaque mundi primordia constituimus, quum nec syllabarum quidem, nedum elementorum vicem tenere apud homines mentis quoquo modo compotes debeant. Nos vero in praesenti nihil de principio universorum, sive principiis, sive quomodocunque aliter id appelletur, dicendum putamus. Cui quidem disputationi nihil aliud impedimento est, nisi quod difficile sit praesenti disputandi modo quae de his videntur exprimere. Neque igitur vos id expectabitis, neque ego mihi persuadebo recte me tantum opus aggredi posse. Quod autem ab initio dixi, verisimilitudinis vim servabimus, studebimusque in rationibus verisimilibus circa haec assignandis nulli cedere. Atque ita et singula et universa a principio exponemus.

Deum igitur etiam nunc disputationis servatorem in primis oremus, ut nos ex admirabili et insolita expositione ad verisimilem doctrinam traducat, atque ita instituti disputationem exordiamur. Sed hanc de universo disputationem ab ampliori divisione quam supra ducamus. Tunc enim duas in species facta divisio est. Nunc tertium genus addendum. Duo enim in superioribus sufficebant. Unum quidem exemplaris loco, semper idem, solaque intelligentia comprehendendum. Alterum simulacrum ab hoc exemplari deductum, generationi oculisque subiectum. Quum vero duo haec sufficere putaremus, tertium non adiunximus. Nunc autem cogere nos ratio videtur, ut difficilem et obscuram speciem declarare conemur. Quam igitur vim, quamve naturam habere putandum? Hanc utique, generationis horum omnium receptaculum et quasi nutricem esse. Quod quamvis vere dicatur, paulo tamen apertius est dicendum. Arduum id quidem, eo maxime, quod ad huius rei demonstrationem dubitare prius necesse est et inquirere de igni et reliquis quae elementa vocantur, quid istorum aquam potius quam ignem, aut aerem potius quam terram, aut certum aliquid unum magis quam cuncta vocare oporteat. Difficile sane certum aliquid et firmum de istis asserere. Quonam igitur pacto, et qua ratione, et quod probabile in huiusmodi inquisitione dicemus? Principio id corpus quod modo aquam nominavimus, quando in solidam concrevit materiam, lapis et terra fieri videtur: quando vero liquescit et diffluit spiritus, atque aer. Item aer exustus ignis efficitur. Ignis extinctus et corpulentior factus aerem creat. Rursus crassior factus aer, in nebulas nubesque concrevit.

His etiam magis compressis pluviae defluunt. Ex aqua rursus terra lapidesque gignuntur. Atque ita videmus haec omnia circuitu quodam sibi invicem vires fomentaque generationi vicissim tribuere. Quae quum nunquam eadem appareant permanere, quisnam sine rubore redargutionisque suspitione poterit istorum aliquid unum potius quam aliud certe et firmiter appellare? Nemo certe. [Quod ignis et alia non sunt vere hoc aliquid sed tale.] Quare tutissimus in his hic erit loquendi modus. Hoc quod semper alias aliter fore formatum videtur, et plerunque iuxta ignis effigiem, non

est utique ignis hoc aliquid, sed tale, id est igneum quiddam nec aqua hoc aliquid, sed tale quid, id est aqueum, nec aliud quicquam velut ullam habens stabilitatem. [Vide ut quae elementa vocantur ne pronomnibus quidem monstrari possint.] Denique nec pronomnibus quidem ullis haec signanda

sunt, quibus in rei cuiuslibet demonstratione, quum hoc vel illud dicimus, uti solemus: fugiunt enim, nec expectant vel eam demonstrationem, quae hoc et huius et huic designat: vel appellationem, quae de his tanquam existentibus et stabilibus habeatur. Igitur huiusmodi omnia neque hoc, neque illud, sed tale potius, aut tale propter similitudinem aliquam appellare debemus. Et ignem quidem ubique tale, ac de caeteris quae gignuntur eodem pacto. At vero illud in quo fieri singula haec videntur, ac deinde dissolvi solum, iis pronominebus quibus hoc vel illud signamus, appellandum puto. Quale vero quodammodo, calidum scilicet vel album, vel aliquid tale contrariorum, vel ex contrariis illud minime appellandum.

[Vide ut materia analogia monstratur.] Sed apertius quod volumus exponamus. Siquis enim cunctas figuras ex una, eademque auri materia fictas continue in alias, et alias reformet, deque una quadam illarum praesens quid sit quaerat, vere admodum et tutissime respondere possumus aurum illud esse: triangulum vero esse aut aliam figuram earum quae impressae eo sunt et continuo permutantur, quasi revera sint non licet dicere. [Materia nunquam recedit a potentia.] Sola quippe illa responsione tanquam tutissima contenti esse debemus. Eadem de illa natura quae cuncta recipit corpora, ratio est: idem semper esse dicenda est. Siquidem ex propria potentia recedit nunquam. Suscipit enim semper omnia, nec ullam unquam iis similem ullo pacto sibi formam contrahit. Omnis sane natura fictioni subiecta est, agitataque ab ingredientibus figurata quodammodo, alias aliter se habere videtur.

[Quae in materia fiunt, sunt simulacra rerum verarum.] Quae vero ingrediuntur et exeunt, vere ac semper existentium rerum simulacra sunt miro et vix explicabili modo, ab ipsis rebus quae vere sunt, figurata, quemadmodum deinceps narrabimus. Tria in praesenti genera sumenda sunt. Unum quod gignitur. Aliud in quo gignitur. Aliud a quo similitudinem trahit quod nascitur. Idcirco comparare haec ita decet. Quod recipit, matri: unde recipit, patri: naturam istorum mediam, proli. [Vide ut materia est in formis.] Sed ita intelligendum est, quod quum esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta, nunquam illud ipsum formationis huius gremium bene erit praeparatum, nisi informe sit, et suapte natura omnibus formis quas recepturum est, careat. Nam si erit alicuius eorum quae in se recipit simile, quum contrariam eius cuius simile est naturam, aut aliam prorsus suscipiet, nequaquam eius similitudinem et effigiem exprimet, quum prae se tulerit

suam. Quo fit, ut nullam sibi propriam habeat speciem, quod est omnia genera suscepturum. Ut qui unguenta suaviter redolentia confecturi sunt, humidam materiam quam certo condire odore volunt, ita praeparant, ut odorem nullum proprium habeat: et qui materiis mollibus impressionique cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam laevigatione eas poliunt: Ita illud quod in omnibus passim aeternorum omnium simulacris recte figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est.

Quamobrem universi, quod et genitum est, et sensibus omnibus manifestum, matrem ipsam receptaculumque, neque terram, neque aerem, neque ignem, neque aquam esse dicamus, neque rursus ex his aliquid constitutum, aut aliqua ex quibus proprie haec ipsa subsistunt: sed invisibilem potius speciem quandam et informem sinum omnium capacem, qui modo quodam ambiguo et vix explicabili divinae et intelligibilis naturae sit particeps. Ipse quidem comprehendi per se nullo pacto potest: sed quantum ex supradictis naturam eius attingere licet, sic utique recte possumus dicere: Ignem quidem, partem eius ignitam videri: humefactam vero partem, aquam: Terram quoque aeremque similiter, quatenus ipsorum simulacra suscipit. Sed de his ita distinguentes ratione considerare debemus, sitne ignis aliquis seorsum a materia ipse permanens in seipso, et caetera quae saepe dicimus per seipsa manere: an haec sola sunt, quae corporis sensu percipimus, et talem in se continent veritatem, nec ullo pacto praeter haec ulla sunt uspiam, sed frustra intelligibilem

uniuscuiusque speciem aliquam ponere solemus, nec aliud haec sunt quam verba. Quod quidem neque ita vel aliter se habere temere et sine examinatione asserendum, neque ad praesentem disputationem natura sua prolixam, alia quoque prolixa, et ad rem minime pertinens addenda videtur. [Probat breviter ideas esse.] Ea vero circumscriptio quae brevibus magna comprehendat, admodum opportuna videbitur. Ita igitur ipse meam hac de re sententiam feram. Si intellectus et vera opinio duo genera sunt, necesse est huiusmodi species esse, quae per se ipsae sint, et intelligentia potius quam sensibus comprehendantur. Sin autem, in quibusdam videtur, vera opinio ab intellectu nihilo differt, omnia quae corporis sensus attingit, certa habenda sunt. Sed opinor duo esse dicenda, quia seorsum sunt facta, et dissimilia sunt. Quippe quorum alterum doctrina nobis insinuat, alterum persuasio: et illud quidem

semper cum ratione vera, hoc autem sine ratione: illud nulla persuasione mutabile, hoc contra huic mutationi subiectum.

[Homines paucos esse intelligentiae participes.] Verae quidem opinionis vir quilibet particeps. Intelligentiae vero dii quidem omnes, homines vero pauci admodum participes sunt. Quae quum ita se habeant, fateri oportet esse speciem quae semper eadem sit, sine ortu atque interitu, quae nec in se accipiat quicquam aliud aliunde, nec ipsa procedat ad aliud quicquam, sensuque corporis nullo percipiatur, atque hoc est quod ad solam intelligentiam pertinet, eiusque intentionis est proprium. Sed est aliquid post hoc quod cum ipso non ratione, sed nomine convenit, eiusque similitudinem gerit, genitum, sensibus manifestum, quod fertur et sustentatur ab alio semper, et in aliquo loco gignitur, rursusque inde recedit opinione per sensus comprehendendum.

[Quod materia est locus.] Tertium genus locus est, qui interit quidem nunquam, sed omnibus quae gignuntur, sedem exhibet. hic sine tangētis sensu tangitur, adulterina quadam ratione vix opinabilis. Denique quum ad hunc animo respicimus, somniamus quodammodo, necessariumque putamus, ut quicquid est, in aliquo sit loco positum, regionemque obtineat aliquam: et quod neque in terra, neque in coelo sit, minime esse credimus: atque has omnes et similes passiones a pervigili vereque existente natura ipsi huiusmodi somniis occupati discernere non valemus. Ideoque nec discernere id etiam possumus, quod imagini quidem postquam idipsum in quo facta est, non ipsius est, sed ea semper alterius fertur simulacrum, non iniuria convenit ut in alio quodam sit, atque ita quodammodo essentiae fiat particeps, aliter vero esse nullo modo possit. Ei autem quod vere est, vera haec et exquisita ratio suffragatur, docens quod dum res ita se habet, ut hoc quidem aliud sit, et illud aliud, neutrum in neutro unquam factum unum simul idem et duo fient. Haec tandem meae mentis summatim sententia sit, esse, et ante coeli ortum ratione triplici fuisse tria haec, existens, locum, et generationem. Generationis vero nutricem, ignitam et humefactam, terrae item et aeris formas suscipientem, passionesque horum pedissequas perpetientem, omniformem aspectu videri. Verum quia nec similibus neque ad pondus exaequatis viribus referta est, nulla ex parte aequilibrē esse, sed inaequaliter undique vergentem declinantemque ab illis quidem quae diximus agitari, rursusque ipsam commotam eadem agitare.

Quo pulsu concita in diversa raptari atque discerni, perinde ut quae in frumenti purgatione pistoriis instrumentis iactata atque excussa discerni videmus, atque alio solida graviaque, alio rara et levia ferri. Sic illa tunc quatuor genera ab ipso eorum receptaculo instrumenti illius pistorii instar tumultuante et discernente commota, dissimilia quaeque a dissimilibus longe separabantur, similia vero rursus coibant. atque idcirco etiam ante mundi exornationem sedibus divisa erant, sed neque his ratio inerat, neque modus. At vero ubi cuncta redigi admodum placuit, deus ignem primo ac terram aeremque, et aquam, quae quidem elementorum praeferebant vestigia, sed ita erant affecta ut par est illa a quibus deus abest, distinctis figuris, speciebus, et numeris exornavit. Ea vero apud nos sententia semper rata indubiaque prae caeteris habeatur, quod deus illa quum talia non essent, quam pulcherrime optimeque fieri poterat, ordinavit. [Positiones geniturae elementorum.] Nunc iam dispositionem genituramque ipsorum sigillatim demonstrari convenit, novo quidem, et inusitato demonstrationis

genere, sed vobis qui omnes eruditionis ingenuae vias peragravistis, plano atque perspicuo. Principio quod ignis, et terra, aqua, et aer, corpora sint, nemo utique dubitabit. Omnis autem corporis species profunditatem habet. Profunditatem vero planis constare necessarium est. Rectitudo porro planae basis ex triangulis constituitur, atque trianguli omnes ex duobus initium habent, habentibus utrisque rectum angulum unum, acutos duos. Quorum alter utrinque anguli recti partem obtinet, aequalibus distincti lateribus: sed in altero inaequalibus inaequalia distribuuntur. Igitur per rationes probabiles necessitati coniunctas incedentes, ignis caeterorumque corporum huiusmodi ponamus exordium. Superiora vero his horum principia deo nota sunt, atque ei qui dei sit amicus. Videamus igitur qua potissimum ratione quatuor corpora pulcherrima fiant, dissimilia quidem inter se, sed quae in se invicem dissolvantur, et ex se invicem generentur. Si id comprehenderimus, veritatem ipsam de generatione ignis terraeque et eorum quae competenti ratione servata horum media fiunt, tenebimus. Tunc enim nemini concedemus dicenti alicubi esse oculis patentia pulchriora his corpora, quorum quodlibet secundum unum sit genus. Conandum igitur quatuor corporum genera pulchritudine praecellencia constituere, atque ita asserere horum nos naturam sufficienter comprehendisse. E duobus quidem triangulis Isosceles, id est qui lateribus constat aequalibus, unicam habet naturam: qui vero altera parte est

oblongior, infinitas. Ergo si recte exordiri volumus, infinitorum quoque pulcherrimum praeeligere nos oportet.

Ac si quis pulchriorem a se electum ad horum constitutionem afferre voluerit, eius non tanquam adversarii, sed tanquam amici sit sententia potior. Unum itaque reliquis posthabitis, triangulorum multorum pulcherrimum ponimus, a quo aequaliter triangulus ex tertio constitit. Ratio vero cur ita sit, prolixior esset. At eum qui diligenti discussione ita esse comperiet, dulce manet victoriae praemium. Propositi sane nobis sint duo e multis trianguli, ex quibus ignis caeterorumque corpora composita sunt. Horum unus Isosceles sit aequalibus lateribus constans triangulus. Alter vero sit ille qui longius latus semper breviori latere potentia triplo maius habet. Verum quod securi nimium in superioribus diximus, nunc magis est distinguendum. Videbantur quidem nobis, neque id quidem satis recte, omnia quatuor genera ex se invicem generari. Profecto quatuor genera ex triangulis quos elegimus generantur. Tria quidem ex uno, inaequalia habente latera. Quartum vero unicum ex triangulo Isoscele componitur. Non igitur possunt omnia ita in se invicem resolvi et commutari, ut ex multis parvis pauca ingentia vel converso efficiantur. Tria certe possunt. Quum enim ex uno haec facta sint omnia, quando maiora solvuntur, multa exigua ex eisdem constituuntur, parvas congruasque sibi figuras adepta. Rursus quando multa per triangulos disperguntur amplificata, unum unius molis faciunt numerum, magnamque aliam speciem unam perficiunt. Haec utique de mutua ipsorum generatione dicta sint hactenus. Reliquum est, ut qualis quaeque eorum facta sit species, et ex quibus concurrentibus numeris coacervata, dicamus.

Erit utique prima species, quae ex paucissimis composita fuerit, elementum eius, quod latus oblongius breviori latere duplo maius habet. Quum vero bini huiusmodi secundum diametrum componantur, terque id fiat, et diametri latera breviora in idem quasi centrum ducantur, unus triangulus aequilater ex triangulis numero sex conficitur. Trianguli autem aequilateres quatuor compositi secundum ternos planos angulos, unum solidum faciunt angulum: qui angulum planorum omnium obtusissimum deinceps ortu subsequitur. Atqui triangulis huiusmodi quatuor natis prima solida species totius circumferentis distributiva in partes aequales ac similes oritur. Secunda vero ex eisdem quidem triangulis, sed secundum aequilateres triangulos octo constitutis, unum facientibus solidum angulum ex planis quatuor, factisque

sex huiusmodi, corpus secundum absolvitur. At tertium ex elementis bis sexaginta copulatis, et angulis solidis duodecim, quorum quilibet quinque planis triangulis aequilateribus continetur, habens viginti aequilateres bases, nascitur. Iam igitur elementum alterum sic hactenus ista genuerit. Verum Isosceles triangulus quarti generavit naturam secundum quatuor constitutus, et ad centrum rectos congregans angulos, unumque quadrangulum aequilaterem faciens. Sex vero

huiusmodi copulati angulos octo solidos, quorum quilibet per tres planos rectos coaptatus est, effecerunt. Corporisque ita constituti figura cubica facta est, sex planos quadrangulos aequilateres bases adepta. Est et quinta quaedam compositio, qua deus ad universi constitutionem est usus, eaque descripsit, et figuravit, quae contemplatus aliquis non absurde dubitaverit utrum infinitos esse mundos an finitos existimandum sit. Infinitos quidem dicere illius putabit esse proprium, qui nullam rerum cognitione dignarum peritiam habeat. Sed utrum unus mundus an quinque re vera nati sint inquirere, minus utique putabit absurdum. Ratio quidem nostra unum ipsum verisimili probatione asserit esse natum. Alius vero quis ad alia respiciens aliter opinabitur. Sed haec dimittenda sunt. Et iam genera quatuor a nobis paulo ante digesta, in ignem, terram, aquam, aeremque distribuamus. Terrae cubicam speciem assignemus. Nam omnium quatuor maxime immobilis terra est, et corporaliū omnium compacta maxime. Tale vero illud praecipue factum esse necessarium est, quod firmissimas tutissimasque possidet bases. In triangulis porro a principio positīs, qui aequilateres sunt, firmiorem tutioremque quam inaequilateres basem possideant. Et quod ex utroque compositum est planum aequilaterē aequilateri quadrangulum, certe triangulo tam quo ad totum, quam quo ad partes stabilius necessario provenit. Quamobrem si convenientem probabilemque sequi rationem velimus, terrae id tribuamus: Aquae deinde: quod tribus reliquis est immobilis: Igni quod mobilissimum: Aeri medium.

Et corpus quidem minimum igni, aquae maximum, aeri medium: acutissimum quoque igni, secundum ab hoc aeri, aquae tertium. Ex his omnibus quod bases paucissimas habet, velocissimum esse necessarium est. Est enim ad penetrandum promptissimum, quippe quum prorsus sit omnium acutissimum. Levissimum quoque quum ex paucissimis partibus eisdem constet. Quod secundum est, secundo loco habeat haec oportet. Tertio tertium. Igitur secundum rectam probabilemque rationem pyramidis species

solida elementum semenque sit ignis. Secundam vero generatione speciem aeri, aquae tertiam tribuamus. De his omnibus adeo parvis ita putandum est, quod si singula duntaxat singulorum generum capiantur, nullum eorum propter parvitatem cerni a nobis poterit: sin multa invicem congregentur, eorum moles magnitudinesque cernentur. Quinetiam haec omnia a deo tanta ubique quoad multitudines, motus, atque potentias proportionem exacte absoluta connexaque sunt, quantam necessitatis natura libens et persuasa capere poterat. Ex omnibus sane quorum genera supra narravimus, ita merito se res habere videtur. Terra quum in ignem inciderit, eius acumine dissoluta fertur resoluta in ignem, aut aerem, aut aquam, quousque partes ipsius congressae iterum, sibi invicem copulatae terram reficiant. Non enim in aliam unquam speciem transmigraret. Aqua praeterea ab igni vel aere divisa in partes, unum, partibus suis reconciliatis, ignis corpus, aeris duo facit: portiones vero aeris ex una dissoluta parte duo ignis corpora faciunt.

Rursus quando ignis ab aere vel aqua vel terra aliqua occupatur, et ipse quidem paucus in multis movetur, atque in agitatibus pugnat, iactatusque distrahitur, duo corpora ignis in speciem aeris unam concrescunt: deinde superato aere atque disperso ex totis duobus atque dimidio una aquae tota species coalescit. Denique sic ea rursus consideremus, quoties ab igne comprehensum aliorum genus aliquod angulorum laterumque ipsius acumine scinditur, tum demum discerpi desinit, quum in ignis naturam transierit. Simile enim idemque genus quodlibet a simili eodemque minime patitur: quousque vero in aliud permutatur, imbecilliusque cum potentiore luctatur, dissolvi non desinit. Rursus quando minora a multis maioribus circumventa sunt, et pauca lacerata extinguuntur, quum in vincentis ideam constitui velint, cessant extinguere, fitque ex igni aer, ex aere aqua. Quod si in haec transitus fuerit, et aliorum aliquod genus impugnet, non cessant agitata dissolvi prius quam aut omnino quum dissolubilia sint, depulsa ad cognatum refugiant, aut expugnata in unum quiddam ex multis superanti simile tandem evadant, familiariterque cum victore permaneant. Enimvero per has passiones sedes vicissim cuncta commutant. Generis nanque cuiuslibet multitudines per locum proprium distinguuntur, ob sedis ipsius agitationem. Quae vero

dissimilia invicem facta sunt, propter fluctum concussionemque ad locum eorum quibus similia evasere, feruntur. Corpora igitur immixta ac prima ex causis huiusmodi fabricata sunt. Quod autem in eorum speciebus alia quoque

innata sunt genera, causa est elementi utriusque constitutio quae non solum ab initio unum cum magnitudine triangulum peperit, sed etiam maiora et minora tot quidem numero, quot in speciebus sunt genera. Quapropter mixta haec in seipsis atque invicem, infinitam habent varietatem: cuius peritos esse eos oportet qui de natura sunt rationem probabilem reddituri. Igitur nisi quis quo pacto et cum quibus una motus et constitutio fiat certe comprehenderit, multa disputationi quae manet a tergo, impedimento futura videntur. De his partim quidem dictum est, partim vero restat dicendum. In ipsa leni natura motus esse nunquam solet. Nam agitandum absque agitato, vel agiturum absque agitando difficile est, immo impossibile, reperiri. Motus autem horum omnium minime est. haec vero laevia planaue esse nunquam possunt. Sic itaque statum quidem in planitie laevitateque, motum vero in contraria semper natura ponemus. Inaequalitas porro naturae huius est causa, quae laevi planoque contraria est. Inaequalitatis vero generationem iam tractavimus. Sed quonam modo singula secundum genera non divisa moveri invicem ferrique desinunt, nequaquam exposuimus. Id ergo deinceps sic explanabimus. Universae naturae circuitus quum circulari ambitu suo genera complexus sit, et secum ipso congregi studeat, constringit omnia, locumque vacuum relinquimusquam patitur.

Quocirca ignis per omnia maxime penetravit, deinde aer, utpote qui ipsi tenuitate est proximus, et alia simili ratione deinceps. Quae enim ex maximis partibus sunt composita, vacuitatem quoque in sua constitutione maximam relinquere, minima contra minimam. Coactionis autem ipsius angustia, parva in magnorum contrudit inania. Quare quum parva magnis insinuata sint, et ipsa quidem parva quae magna sunt discernant, maiora vero minora coerceant, omnia sursum deorsumve in sua loca feruntur. Nam quodlibet mutata magnitudine sedem mutat. Sic utique et has ob causas naturae laevitati contrariae semper generatio conservata horum motum et in praesenti et in futuro perpetuum exhibet.

[Ignis multa genera.] Post haec sciendum est multa esse ignis genera: flammam videlicet: et quod ab ea est accensum, quod urit quidem, lumen vero nullum oculis affert: quodve extincta flamma intra illa quae accensa fuerant, remanet. [Aeris multa genera.] Similiter aeris genus aliud purissimum agilissimumque, quem aetherem nuncupant: aliud turbulentissimum, caligine nubibusque obscurum: aliasque species sine nomine esse putandum est, propter ipsam

triangulorum inaequalitatem. Aquae genera duo sunt praecipua. Unum humidum, alterum fusile. Humidum quidem, quia generibus aquae parvis et inaequalibus constat, facile a seipso et ab alio propter inaequalitatis conditionem et figurae speciem moveri solet. Quod autem ex grandioribus aequalibusque et laevibus est compositum, stabilius illo. Et grave propter laevem aequalitatem compactum est, sed propter ignis penetrantis dissolventisque impetum aequalitate amissa motus fit particeps: factumque agile mobileque, a proximo aere pulsum extensumque per terram duo quaedam patitur: nam et liquescit et in terram decedit. primum illud molis purgatio, hoc fluxus cognominatur. Rursus igne hinc evolante, quippe quum non fiat in vacuum exitus, proximus aer pulsus mobilem adhuc molem humidam in ignis sedes impellit, ipsique ipsam commiscet. Moles denique compulsa, iterumque laevem aequalitatem adepta, quum ignis inaequalitatis artifex iam abierit, in idem secum coacervat: atque ignis abscissum frigefactionem, copulam vero congressumque igne abeunte factum, conglutinationem gelidamque rigiditatem vocamus.

[Generationes metallorum, et adamantis.] Ex his vero quas aquas fusiles appellavimus, quod ex tenuissimis laevissimisque fit densissimum, uniforme, splendidum, flavumque, pretiosissima res est, aurum florescens per petram compactum est. Auri autem ramus propter densitatem durissimus, et nigro praeterea colore suffusus, adamas appellatur. Sed quod auro proximas habet partes, pluresque una species continet, auro quoque densius, et terrenae partis paucae tenuisque particeps, adeo ut asperius duriusque sit, verum ex eo quod intervalla intrinsecus habet magna, laevius est, hoc genus

nitentium concretarumque aquarum unum est, atque aes nominatur. At quando terrena pars huic immixta propter vetustatem a caeteris partibus eius secernitur, ad extremamque emissa superficiem per se ipsa aspectui patet, rubigo iam nascitur. Caetera generis eiusdem verisimilibus rationibus assequi haudquaquam laboriosum est. Quod si quis remittendi studii gratia rationibus eorum quae semper sunt intermissis consideraverit verisimiles de generatione probationes, atque eiusmodi consideratione sine poenitentiae accessione delectetur, moderatum in vita prudentemque ludum consequetur. His utique nunc ita concessis, deinceps quae de eisdem probabilia videbuntur, ita percurrenda videntur. Igni saepe miscetur aquae pars tenuis, atque humida fluidaque, sic ideo nominata, quia lubrica terra circumfluit, mollis quoque ob

eam causam, quia eius bases minus firmae stabilesque quam terrae, facile cedunt atque labuntur.

[De grandine, glacie, nive, pruina.] Haec quando ab igni destituta, ab aere quoque deseritur, fit laevior, et alienis expressis cogitur in seipsam: atque ita compacta, si supra terram id contigerit, grando fit: si in terra, glacies: quae quidem tunc fiunt, quum riget cohaerescitque maxime gelu: quum vero minus congelatur, si supra terram accidit, nix: sin in terra ex rore crassior facta pruina. Verum quando plurimae aquae species invicem commiscuntur, universum aliud genus a terra per arbores stillans, liquor humorque vocatur. Liquores vero singuli propter mixtionis dissimilitudinem nacti multa quidem alia sine nomine faciunt genera, sed quatuor igneae species evidentes et perspicuae maximae, sortitae sunt nomina. Quod enim animam simul cum corpore calefacit, vinum dicitur.

[Liquores quatuor.] Quod vero laeve est, discernitque visum, ideoque aspectu splendidum, atque nitens, et pingue nobis apparet, uncta et olearia species est, pix, gummi, et oleum caeteraque id genus. At quod oris angustos meatus ad penetralia usque naturae pertundit, hac vi dulcedinem adhibens, mel communiter nuncupatur. Denique quod carnem dissolvit uritque et spumeum est ex omnibus secretum liquoribus, succus vocatur. Terrae vero species per aquam emergens hoc modo fit lapis. Congelata enim aqua quando in commixtione deficit, in aeris speciem transit: hic aer in suum locum recurrit, vacuum autem ipsorum nihil: proximum ergo aerem pulsat. Iste si gravis sit pulsus, circumfususque terrenae moli, vehementer illidit: seque ipsum in eas sedes unde novus ascenderat aer, conducit. Terra denique ab aere indissolubiliter cum aqua coacta, lapides concreat, pulchriores quidem illos, qui perspicue ex aequalibus planisque partibus emicant, deformiores vero qui contra.

[De lapide, nitro, sale, vitro et caeteris.] Ubi vero ignis acumine humor omnis resolvitur, corpusque illo aridius redditur, ea restat species, quae solida vocatur futilisue tellus. Quandoque etiam humore relicto, terraeque fusili per ignem facta, ac deinde accedente gelu, niger fit lapis. Quando vero idipsum similiter ex commixtione multo privatur humore, sed tenuioribus terrae partibus constat, salsumque est, et semiglaciale fit, perque aquam emergit, partim quidem olei terraeque purgatorium genus, nitrum dicitur, partim vero quotidiano victui commodissimum legitime, sal deo amicum corpus. At enim

communia ex utrisque, aqua quidem non solubilia, igne vero propter tale aliquid ita conglutinantur. Ipsas terrae moles ignis, et aer non liquefacit. Quum enim duo haec tenuissima sint, et vacuitatibus terrae minutiora, ita per capacissimos eius meatus sine ulla violentia permanant, ut neque eam dissolvant, neque liquefaciant. Aquae vero partes quia maiores sunt, violento fluxu liquefaciunt. Terram itaque male compactam sic sola aqua ubi solvit, compactam vero duntaxat ignis: nihil enim praeter ignem hanc penetrat. Aquae rursus concretionem, violentissimam quidem solus ignis, debiliorem vero utraque et ignis, et aer diffundunt, aer inquam per vacua, ignis etiam per triangulos. Aerem vero vi constrictum, nihil nisi per elementum solvit: sine vi cohaerentem solus resolvit ignis.

Corpora ex aqua terraeque ita composita ut aqua terrae inania vi coarctata obstruat, sic prorsus se habent, ut aqua exterior influere per ea non possit, ideoque minime liquefaciat, sed ignis aquae meatus penetrans, quemadmodum et aqua terrae inania, atque ita aquam afficiens ut ignis aerem, communi corpori liquefactionis causam praebeat. Haec vero partim aquae minus habent quam terrae, quemadmodum vitri genus, et lapides

illi qui fusiles appellantur: partim contra plus aquae, qualia sunt omnia quae conglutinata sunt, cereaque evadunt, et vapores emittunt. Hactenus eas species quae figuris, commutationibusque invicem variantur, pene iam demonstravimus: quas vero ob causas passiones earum nascantur, deinceps demonstrare conabimur. Principio sensum his quae dicta sunt, adesse semper oportet. Carnis vero et eorum quae ad carnem attinet, generationem, animae quoque quantum mortale est, nondum declaravimus. Sunt enim haec a passionibus quaecunque cum sensu sunt, minime separata, et illae sine his exponi sufficienter non possunt, simul vero expleri ferme nequeunt. Prima igitur alia ponenda sunt: denique quae sequuntur, expedienda. Ut ergo deinceps in disputando genera passiones ipsae sequantur, prima nobis extent quae ad corpus et animam pertinent.

[Cur ignis calidus, et de caliditate.] In primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus: quod ita demum perspicimus, si discretionem divisionemque ab eo in nostro corpore factam consideremus: quod enim acumen quoddam ea passio est, ferme est omnibus manifestum. Tenuitatem vero angulorum laterumque subtilitatem, parvitatem particularum, motus velocitatem, quibus omnibus vehemens et penetrans est, velociterque quod occurrit, dividit

semper et dissipat, considerare debemus, figurae ipsius generationem memoria repetentes: ea quippe, non alia natura corpora nostra dividens, et in partes exiguas partiens, merito passionem illam quae legitime calor nominatur, inducit.

[De frigore.] Contraria vero huic passio licet cuique manifesta, sua tamen explanatione non careat. humidae nanque partes corporum, partibus nostris humidis grandiores, quum in corpus influunt nostrum, minores quidem partes extrudunt, sed in earum sedes sese insinuare non possunt, humorem autem nostrum coagulant, atque ex inaequali et agitato immobilem propter aequalitatem coagulumque faciunt, inque angustum cogunt. Quod autem praeter naturam coactum est, secundum naturam renititur, seque revocat in contrarium. In hac reluctance quassationeque tremor rigorque consistit, omnisque huiusmodi passio, frigus, quodve eam infert, frigidum nominatur.

[De duro et molli.] Durum autem dicimus illud cui caro nostra cedit, molle quod carni: resque ipsas invicem et duras et molles, eadem ratione vocamus. Cedit autem quicquid parvo nititur. Quod vero ex triangularibus basibus firmamentisque est, utpote plano vehementer innixum, renititur maxime atque resistit: quodve summopere densum est, contra venientia vehementer repercutit. [Sursum et deorsum.] Grave praeterea et leve cum ea natura simul quae sursum deorsumve dicitur, commodissime declarabitur. Sed illud dictu absurdum est, esse duo quaedam natura loca a se invicem longo intervallo distincta: et unum quidem deorsum vocari, ad quem locum ea deferantur omnia, quaecunque molem quandam corporis habent: alterum vero sursum, ad quem vi omnia moveantur. Quum enim coelum omne rotundum sit, quaecunque a medio aequae distantia extrema facta sunt, similiter esse oportet extrema. Medium quoque aequalibus lineis ab extremis undique distans, eregione aequae omnia respicit. Quoniam igitur ita mundus dispositus est, siquis dictorum quicquam sursum esse dixerit, vel deorsum, non iniuria errare videbitur. Medius enim locus in ipso, neque sursum, neque deorsum dici debet, sed medius. Quod rursus undique circuit, neque medium est, neque partem in se habet aliam ab alia differentem, quo ad ipsum medium, et omnino quicquid sit eregione locatum. Ei vero quod suiipsius simillimum est, contraria nomina iure nullus attribuet.

Siquid enim solidum aequilibratumque in universi medio sit, ad nullam extremorum partem propter perfectam ipsorum similitudinem declinabit: at

siquis circa illud obambulet, saepe sibimet plantis stabit oppositis, eandemque illius partem tum sursum, tum deorsum vocabit. Itaque universum, quemadmodum paulo ante diximus, quum sit rotundum, locum habere superiorem aut inferiorem vir prudens minime affirmabit. Sed unde nomina sunt ista, et in quibus ea intuiti ex illis ad mundum totum transtulimus, huiusmodi quaedam in primis ponentes, investigemus. Siquis in ea mundi regione quam ut plurimum sortitus est ignis, et ad quam undique fertur, insideat, vimque aliquam nanciscatur, per quam ignis partes arripiat libretque, aut ubi in staterae lancibus collocavit, ut deorsum in dissimilem detorqueat aerem, constat plane minorem ignis portionem maiori facilius

coactum iri. Ubi enim duo simul uno robore suspenduntur, minus quidem magis, plus autem minus inferenti vim cedit. Et unum quidem grave deorsumque ferri dicitur, alterum vero sursum ac leve. Idem nobis terram habitantibus accidit. Nam terrae innixi, perque eam gradientes, terrena genera invicem separamus atque distinguimus, et saepe terram in dissimilem aerem iacimus violenter, praeterque naturam, saepe partes utrasque cognatae naturae, participes. Hic portio minor facilius quam maior ad dissimilem locum iacta, prius violentiae cedit, eamque levem cognominavimus: et locum ad quem compellimus, sursum. Contrariam his affectionem grave quiddam, atque deorsum. Haec utique differre invicem necessarium est, propterea quod generum multitudines locum aliis contrarium obtinent. Quod enim in alio loco leve est, levi quod in loco est contrario: et grave similiter gravi: et ei quod deorsum dicitur, id quod deorsum: eique quod sursum id quod dicitur sursum. omnia enim haec transversa invicem et contraria ac penitus differentia esse fierique reperientur. Unum tamen id de his omnibus cogitandum, quod via gressioque singulorum ad simile atque cognatum ferens, grave facit id quod fertur: locum vero in quem tale quid fertur, deorsum. Quae aliter se habent, aliter efficit.

[De leni et aspero.] Harum igitur passionum huiusmodi quaedam dictae sint causae. Laevis et asperae passionis causam quilibet intuitus aperire aliis poterit. Durities enim hanc inaequalitati permixta, illam vero aequalitas exhibet densitati. [De voluptate et dolore.] Sed earum passionum quae circa totum corpus communiter accidunt, ea restat maxima quae voluptatis dolorisque est causa in his quae diximus. Similiter quaecunque per corporis partes sensibus patent, doloresque et voluptates cient. Ita igitur omnis tam sensibilis quam

insensibilis passionis causas accipiamus, in primis memoria repetentes quod de ea natura quae facile movetur, deque ea quae movetur difficile, supra distinximus. hoc enim pacto ea persequi debemus omnia quae comprehendere cupimus. Quando in id quod facile moveri solet, aliqua vel brevis incidit passio, pars eius quaelibet sequentibus partibus undique passionem ipsam transfundit, quousque ad prudentiae sedem perveniatur: ubi per hos quasi nuncios potentia illius quod passionem intulit, noscitur. Quod vero contra est affectum, et immobile quodammodo permanet, circularem illam transfusionem non habet: et ipsum quidem patitur solum, proxima vero minime movet. Quapropter quum partes aliae aliis passionem primam non impertiant, totumque animal hinc minime agitetur, sensus expers id quod patitur extat. Id profecto circa ossa capillosque et reliquas partes quae terrenae ut plurimum in nobis sunt, accidit. Visus vero et auditus instrumenta aliter omnino efficiunt, quia illis ignis aerisque vis maxima inest. Quod praeterea ad voluptatem attinet et dolorem, ita consideretur.

Passio violenter praeterque naturam abunde simulque nobis illata, molesta fit. Rursus quae in naturam abunde simulque revertitur, dulcis, quae contra fit, contra. Passio vero magna cum facilitate illata sentitur quidem maxime, voluptatis autem et doloris minime particeps. Huiusmodi sunt quae ex aspectu proveniunt. Cui quidem corpus nostrum cognatum fieri in dies supra narravimus, huic adustiones sectionesve et quaecunque passionis huiusmodi, dolorem non inferunt, nec etiam quando in suam speciem fit restitutio, voluptatem. Sensus tamen vehementes clarissimique ipsi competunt quatenus aliquid patitur, incurritque in aliquid et attingit. Violentia siquidem huius discretionis concretionive nulla penitus inest. Corpora vero ex partibus grandioribus constituta, et vix agenti cedentia, quando motiones illatas in totum corpus traiciunt, voluptates doloresque continent: quando videlicet e suo statu moventur, dolores: quando redeunt, voluptates. Quaecunque paulatim abscessus evacuationesque sui perpetiuntur, repletiones vero simul atque abunde, quum evacuationis quidem sensum habeant nullum, repletionis autem habeant, mortalitate ipsius potentiae dolores nullos, voluptates vero maximas afferunt. Quod ex suavium odorum perceptione cognoscitur. Atque e sua natura simul et abunde pelluntur, paulatim vero vix in eam restituuntur, contra quam superiora affici solent. hoc plane in secandis urendisque membris apparet. Iam communes toti corpori passionis, easque

inferentium cognomen fere tractavimus.

Nunc igitur eas quae certis nostri corporis partibus

accedunt, et unde proveniunt, quibusve causis inferuntur, pro viribus exponamus. Principio quae supra quando de humoribus agebamus reliquimus, quum linguae passiones sint, siquo modo possumus declaremus. Videntur autem haec quemadmodum et alia multa discretionibus quibusdam et concretionibus fieri, ac praeterea levitate asperitateque magis quam caetera uti. [Sapores.] Tenduntur a lingua venae ad cordis sedem, saporum nunciae: in quas siqua ita inciderint ut humidam carnis mollitiem penetrantia terrestri sua natura modice liquefacta, venas ipsas contrahant arefaciantque, sapores huiusmodi pariunt. Videlicet si asperiora sunt, acerbos acresque: sin aspera minus, austeros. Quae et illas purgant, et siqua linguae inhaerescunt, abluunt, si ultra modum id faciant, naturaeque ipsius nonnihil liquefaciant, qualis est in nitro potentia, amara omnia nominantur. Sin autem vim nitro temperatiorem habent, leniusque abstergunt, salsa sine amaritudinis asperitate magisque amica nobis apparent. Quae autem applicata oris caliditati, ab eoque mollita et fervefacta ipsum vicissim fervefaciunt, suaque levitate sursum ad sensus capitis elevantur, suoque attractu singula dividunt, propter huiusmodi vires acuta vocantur.

Quandoque vero haec eadem ex putredine attenuata angustas venas ingrediuntur, coguntque partes interiores tam terrenas quam quodammodo aereas iactatas invicem commisceri, permixtasque circumlabi alias, et alias ingredi, ingressuque suo penetratas concavas tensasque efficere, ubi concavus et ampullosus humor aeri circumfunditur, isque humor alias terreus quoquo modo est, alias purus, fitque ex aqua concava vasculum aeris humidum atque clarum. Sed quod ex pura nascitur aqua, perlucet undique, ampullaque vocatur. Quod autem ex lutulento magis humore simul agitato quidem, elatoque et circuntenso conficitur, ebullitio, bulla, fermentumque dicitur. harum omnium passionum causa acida qualitas appellatur. His omnibus quae de his dicta sunt contraria passio, a contraria causa proficiscitur. Quando vero ingredientium qualitas humida est linguae qualitati naturaliter concors et consentanea, ac lenit mollitque eam, contractamque demulcet asperitatem, et quae in nobis praeter naturam contracta vel sparsa fuerunt, relaxat vel colligit, ac summatim naturalem singulis restituit habitum, suave huiusmodi omne amicumque est omnibus, violentarum quoque passionum medicina atque

remedium, dulceque vocatur.

[De odore.] Circa narium vim species non sunt. Semigenia enim odorum natura. Speciei vero nulli competit odorem ullum habere. Sed nostrae circa haec venae ad terrae et aquae genera angustiores sunt, ad ignis vero aerisque genera latiores. Quocirca nemo unquam istorum aliquem sensit odorem. Sed in madefactione quorundam, vel putredine, vel liquefactione, vel evaporatione gignuntur odores. Quum enim in aerem aqua, vel aer in aquam transit, in medio istorum odores fiunt, omnisque odor aut fumus est, aut caligo. Sed horum quod ex aere mutatur in aquam, caligo: quod vero ex aqua in aerem, fumus. hinc fit ut aqua odores tenuiores sint, aere crassiores. Quod maxime perspicuum fit, quando certa quadam re naribus occurrente aliquis in seipsum vehementer spiritum retrahit. Tunc sane nullus simul influit odor, spiritus autem ab odore nudus solus sequitur. Duae igitur hae in his varietates absque nomine sunt, nec ex pluribus, nec ex simplicibus speciebus: sed duo ibi nomina tantum manifesta sunt, suave scilicet et molestum. Hoc quidem disturbat violatque omnem eam capacitatem quae a summo capitis vertice ad umbilicum protenditur. Illud vero eandem mulcet, et amico quodam ingressu naturalem eius servat habitum.

[De auditu.] Tertiam praeterea vim sentiendi, auditum videlicet, ita considerare debemus, ut quibus ex causis passionem eius proveniant exponamus. Omnino igitur vocem ponamus pulsationem quandam ab aere, per aures cerebrumque et sanguinem usque ad animam penetrantem. Natam quoque ex ea motionem incipientem a capite, et in sedem iecoris desinentem, auditum vocemus. Motio quidem velox, acuta provenit: tarda, gravis. Una aequalis atque laevis, contraria vero aspera. Magna quae multa, parva quae pauca. Harum vocum concordiam consonantiasque in sequentibus declarabimus. [De coloribus.] Sequitur quartum sentiendi genus exponendum, quod varietatem in se plurimam continet: et quae sub eo sunt omnia, colores vocantur. Est autem color veluti flammula quaedam fulgorque e singulis corporibus

emanans, partes habens visui ad sentiendum accommodatas. Causas vero ex quibus visus gignitur, supra tractavimus. Nunc de coloribus potissimum hoc pacto probabilia dicenda videntur. Quae ab aliis delata partibus in aspectum cadunt, partim minora, partim maiora, partim visus ipsius partibus aequalia sunt. Aequalia quidem sentiri non possunt, quae diaphana, id est utrinque

perspicua nominantur. Minora vero aut maiora partim discernere, partim contrahere visum dicimus, instar eorum quae caliditate vel frigiditate carnem, aut eorum quae acrimonia vel acumine caliditateve linguam contrahunt vel discernunt. Atque ea quae visum sic afficiunt, alba nigrave vocamus, quae quidem passiones eorum sunt quae modo narrabam, et illorum quidem germana eademque quodammodo, sed in genere alio, diversa tamen propter has causas esse videntur. Sic utique appellanda sunt ista: quod visum disgregat, album: nigrum vero, quod congregat. Motionem profecto acutiorem alteriusque generis ignis, incidentem dispergentemque visum usque ad oculos, orbisque ipsos oculorum meatusque vi deverberantem liquefacientemque, ignem esse dicimus ex opposito obviantem, cuius occurso lacryma, corpus ex igne et aqua mixtum, effunditur. Et uno quidem igne velut e coruscatione quadam exiliente, altero vero penetrante, et ab humore extincto, varii creantur ex huiusmodi mixtione colores: atque ipsam passionem fulgorem coruscationemque vocamus: quodve id facit, splendidum atque coruscum.

Horum medium ignis genus ad oculorum humorem perveniens, illique se miscens, minime quidem coruscum, sed ex ipsa ignei radii ad humorem admixtione, sanguineum creante colorem, rubeum nominavimus. Splendidum albumque rubeo mixtum flavum procreat. Quo autem mensurae modo singula singulis misceantur, etiam si quis noverit, narrare prudentis non est, praesertim quum neque necessariam, neque verisimilem de his rationem afferre ullo modo possit. Rubeum cum albo nigroque purpureum generat. Paulo obscurior moreus luteolusque fit color, quando his invicem conflatis adustisque magis est adiuncta nigredo. Fulvum flavi fuscique temperatione producitur. Fuscum vero albi et nigri confusione. Pallorem albi flavique copula generat. Splendidum albo adiunctum plurimaque obfusum nigredine caeruleum efficit. Caeruleum cum albo glaucum creat. Fulvi nigrique temperie color viridis nascitur. Caetera ferme ex his omnia manifesta fiunt. Siquis enim superiores mixtiones imitatus reliquos colores exequitur, probabilibus rationibus disputabit. At si quis horum discussionem probationemque opere ipso aggredietur, quid inter humanam divinamque naturam intersit, ignorare videbitur. Nempe deus multa in unum colligere, rursusque unum in multa producere sufficiens est: scit enim simul ac potest. Homo autem nullus qui alterutrum valeat, aut est nunc, aut unquam erit. Haec sane omnia ita nunc naturaliter affecta ex necessitate ille pulcherrimi

optimique operis fabricator in his quae gignebantur, assumebat, quando deum seipso sufficientem, et perfectissimum generabat: utens quidem causis ad haec ministris, quod autem bene se habebat, ipse in singulis agens.

[Duae causarum species.] Duas enim causarum species distinguere decet. Unam quidem necessariam, alteram vero divinam. Ac divinam in omnibus quaerere, ut beatam vitam quoad naturae nostrae possibile est, adipiscamur. Necessariam quoque causam illorum gratia perscrutari. Cogitare enim oportet absque his illa in quibus studium ponimus, non posse intelligi, vel comprehendere, vel quomodocunque aliter percipi. Quoniam vero nobis in praesentia veluti fabris materia subiacet, causarum videlicet genera vicem ferme iam praeparatae materiae obtinentia, ex quibus est sequens disputatio contexenda, rursus ad principium breviter redeamus, citoque illuc regrediamur, unde hucusque processimus, atque ita demum finem apicemque disputationi, qualem superiora exigunt, apponamus. Quemadmodum ab initio diximus, quum haec ordine carerent, singulis deus, et ad sese, et ad alia invicem eatenus modum rationemque proportionis indidit, quatenus suscipere singula poterant. Tunc profecto nihil erat ordinis, nisi forte casu aliquo, particeps: nec quicquam tunc aqua vel ignis vel aliud aliquid eorum quae modo apud nos nominantur, iure vocandum erat. Verum haec primum omnia exornavit, deinde ex iis hoc universum constituit, animal unum, animalia in se omnia mortalia et immortalia continens. Et divinorum quidem ipse est auctor, mortalium vero

generationem natis suis tradidit absolvendam. Illi igitur suum imitati parentem, principiumque animae immortale suscipientes, animam ipsam mortali corpore clausurunt, totumque corpus animae, quasi vehiculum subdidere, atque in eo aliam animae speciem mortalem fabricaverunt, quae [Perturbationes.] gravibus necessariisque perturbationibus afficeretur. Quarum prima foret voluptas esca maxima mali, Dolor deinde fuga impedimentumque bonorum. Audacia praeterea metusque consultores amentes: accederet et implacabilis iracundia, Spes etiam blanda conciliatrixque cum irrationali sensu, amoreque omnium invasore. Illi ergo haec miscentes necessario mortale genus composuerunt. Caeterum ne divinum ulla mortalium contagione, nisi quantum summa necessitas cogeret, pollueretur, seorsum ab illo in alia corporis sede mortale collocaverunt: atque a pectore caput, cervice et collo interiecto separare. In pectore igitur et thorace

mortale genus animae posuerunt: quumque id naturaliter partim melius, partim deterius esset, disposuerunt rursus thoracis capacitatem, discernentesque sedem tanquam virorum alteram, alteram foeminarum.

[Diaphragma.] Cartilaginem enim quandam nomine diaphragma, quod etiam phrenas vocant, inter haec mediam interiecerunt. Partem igitur animae fortitudinis iracundiaeque participem contentiosamque capiti propinquiorem fecere inter diaphragma cervicemque mediam, ut haec obediens rationi, una cum ipsa cupiditatum genus vi illata coerceat, siquando rationis in arce capitis habitantis iussa cupiditas respuat. [Cor venarum origo, et sanguinis fons.] Cor vero venarum originem fontemque sanguinis per omne corpus impetu quodam manantis in stipitorum regione suspendere voluerunt: ut quando irae vis exardescit, ratione nunciante siquid extrinsecus iniuste fiat, vel intrinsecus aliqua concupiscentia turbet, tunc celeriter per angustos quoslibet meatus quicquid in corpore sensus est particeps, iussa minasque persentiat, atque ita obediat obsequaturque omnino, toleretque in omnibus praestantissimi illius imperium.

[Pulmo.] Quum vero cognoscerent cor rerum terribilium obiectu trepidaturum, et ira saepius flagraturum, idque opus omne per ignem fore, aestus huiusmodi temperandi gratia pulmonum tegmen cordi adhibuerunt, molle primum atque exangue, deinde cavis extrinsecus fistulis spongiae instar distinctum, ut spiritu potuque hausto cordis ardorem huiusmodi respiratione et refrigerio tepefaciat. Quam ob causam arterias tanquam aquaeductus per pulmonum substantiam derivarunt, eamque cordi, quasi mollem saltum circundedere: ut quando nimia fervet ira, ad faciliorem obedientiam temperatum deferbeat, sedatoque tumultu rationi facilius cum ira ministrare et obsequi valeat. Postremo eam animae partem, quae esculenta et poculenta cupit et reliqua omnino quibus corpus indiget, concupiscit, mediae regioni inter diaphragma et umbilicum applicavere: ubi quoddam quasi praesepe ad totius corporis alimoniam extare volebant, et ibidem illam vim animae tanquam agreste animal alligaverunt. Hic sane illam corpus suum alere necessarium est, si quidem mortale quandoque futurum est genus.

Ut ergo ad praesepe semper illa pascatur, habitetque procul a consultore, ideoque illum clamore et strepitu suo minime turbet, sed permittat, praecipuum nostri ducem tranquillo in otio communi omnium utilitati consulere, regionem idcirco inferiorem ipsi habitandam dii dedisse videntur.

quoniam vero videbat deus partem illam animae talem fore, ut rationem non exaudiret: et si quo sensu pulsaretur, nullo modo rationibus obtemperaret, sed simulacris visisque nocte dieque maxime raperetur: idcirco naturam iecoris procreavit, et in eius habitationem disposuit, densam inquam naturam, lenem, claram, dulcem, et amaritudinis non expertem: ut cogitationum ex mente descendens potentia in ipso iecore velut in speculo figuras suscipiente, aspectuique simulacra reddente, quandoque recepta terreat ipsum, quandocunque cognata amaritudinis, parte usa, minasque intendens, et toti repente suffusa iecori felleos terribilesque colores ostendat: contrahens praeterea ipsum rugosum et asperum totum reddat, ac fibras eius, bilem, eiusque ventriculum, et venas quae portae vocantur, sic afficiat, ut partim ex habitu recto deflectens atque contorquens, partim obstruens et concludens, dolores detrimentaque praebeat. Ac rursus quando mansuetudinis ex mente inspiratio contraria visa effingit, amaritudinem quidem sedans ex eo quod adversam sibi

naturam neque ciere neque attingere velit, dulcedine vero illi ingenua utens, et omnia recta, laevia, libera in ipso digerens: tunc sane pacatam mansuetamque partem animae in iecore habitantem facit, adeo ut etiam in somno moderate affecta sit, vaticinioque utatur, quando rationis prudentiaeque est expertus. Qui enim nos composuerunt paterni illius mandati memores, quo mortale genus praeceperat quamoptimum pro viribus fieri, ita deteriore nostri partem instituerunt, ut ipsa quoque veritatis foret quodam modo particeps. siquidem in ea expleri vaticinium statuerunt. Quod autem dementiae humanae deus divinando vim dederit, illud argumento esse nobis potest, quod nemo dum sanae mentis est, divinum et verum vaticinium ullum assequitur, sed quum vel somno prudentiae vis praepedita est, vel oppressa morbo, vel divino aliquo raptu e suo statu dimota, fieri divinatio solet. Prudentis vero duntaxat officium est, quae a fatidico furenteque ingenio dormiendo vel vigilando pronunciata sunt, intelligere: et quaecunque visa illuxerint, ratiocinatione ita discernere, ut qua quidque ratione, et cui futurum aliquid, vel praeteritum praesensve bonum vel malum portendere videatur, explanet.

[Prudentis opus.] Illius autem qui mansit manetque adhuc in furore, non est officium quae viderit aut protulerit iudicare. Scitum profecto priscum id dictum: Agere sua, seque ipsum cognoscere, solius prudentis hominis est opus. Hinc lex iubet divinis vaticiniis iudices praeesse prophetas, quos vates quidam

nominant, ignorantes prorsus eos oraculorum visorumque, quae obscuris voluminibus involvuntur, interpretes esse, non vates. Quare qui vaticinia iudicant, non vates illi quidem sed prophetae, id est vaticiniorum interpretes pronuntiatoresque vocandi.

[Iecur.] Atque iecoris quidem natura ob hanc causam talis facta est, et in ea sede qua diximus collocata, divinationis scilicet gratia. Ac etiam vivente unoquoque talium signa clariora exprimi solent: vita vero privato, caecitas accidit, nec evidens quicquam fit vaticinii signum. [De liene.] Proximum huic ad sinistram locatum est huius gratia membrum, ut purum hoc semper clarumque reddat, et instar speculi nitens atque perspicuum, ad imaginesque exprimendas accommodatum. Quapropter quando propter corporis morbum sordibus iecur abundat, lienis raritas id purgans, eas combibit, quum membrum hoc concavum sit et exangue. Unde purgamentis impletum, excrescit tumetque sanie. Ac rursus quum mundatum corpus est, restrictum in seipsum considet. Quid igitur anima mortale, quid divinum habeat, et ubi, et quibuscum, et quare haec inter se disiuncta sint, diximus. At quod revera ita sit ut diximus, ita demum asseremus, si divinum confirmaret oraculum: quod vero verisimile sit ita esse, et nunc et deinceps diligentius etiam investigando asseverare non dubitamus, atque in praesentia ita sit nobis assertum. Quod autem haec sequitur, similiter est tractandum. Reliquum est enim qua ratione caetera corporis membra digesta sunt, enarrare. Itaque hac potissimum ratione constare haec decet. Cognoscebant illi profecto nostri generis fabricatores nos ad cibum potumque intemperatos fore, ac propter ingluviem plus quam modus aut necessitas postularit, ex his sumpturos.

[De intestinis atque eorum spiris.] Igitur ne subitus propter morbos interitus proveniret, atque ita imperfectum mox genus mortale desineret: inferiorem ventrem fabricaverunt ad esculentorum poculentorumve superabundantiam capiendam. Eum praeterea spiris intestinorum circumplicavere, ne subito alimenta nobis assumpta defluerent, ac rursus novi alimenti confestim necessitas immineret. Ob illam enim inexplebilem perpetuamque voraginem genus nostrum philosophiae musicaeque et moderationis omnis expertum relictum fuisset, illi parti quae in nobis divinissima est, minime obsecutum. [De ossibus et carne.] Ossium vero et carnis caeterorumque huiusmodi ita est natura composita. His nempe omnibus medullae generatio initium praebuilt. Vincula enim vitae illius quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullae,

ex eaque per omne diducta, vinciunt fulciuntque corporis nostri constructionem. Ipsa vero medulla est ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam et indeflexi, lenesque ad ignis, aeris, aquae, terrae, exactissimam generationem accommodatissimi, e quorum generibus singulis deus secernens singulos, et invicem contemperatos permiscens, totius generationis mortalium sementem, fomitemque constituit, dum medullae ex his

substantiam procrearet. Postea vero serens in ea, animarum genera alligavit. Figuras praeterea quotcunque, et qualescunque ex singulis speciebus adesse medullae oportuit, tot penitus, atque tales statim in prima illa distributione distinxit. Et illam quidem medullae partem, in quam, velut in agrum quendam divinum semen iaciundum erat: globosam et undique teretem finxit: atque , id est cerebrum, idcirco voluit nominari, quia unoquoque animali denique absoluto vasculum cerebri capax, , id est caput, vocandum erat. Quod autem reliquas mortalesque animae vires comprehensurum erat, rotundis simul oblongisque figuris ornavit, totumque medullam voluit nominari: atque ex iis quasi quibusdam anchoris iaciens totius animae vincula, circa illas iam universum nostrum corpus absolvit, ossiumque textura extrinsecus eas fulcivit. Os vero ipsum ita composuit, terram atterens puram lenemque miscuit, madefecitque medulla. Id postea in ignem iecit, deinde in aquam mersit, rursus in ignem, iterum et in aquam. Atque ita saepe transferens in utrunque, tale reddidit, ut a neutro liquefieri posset. Hoc igitur usus sphaera ossea quasi torno facta cerebrum circunsepsit. Huc angustos reliquit meatus, et circa cervicis simul dorsique medullam ex ipso rotulas vertiginesque effingens, quasi cardines subdidit, ita ut a capite per totum protenderit. Sic utique semen omne servavit, dum lapideo ambitu circumvallavit.

[De nervis.] Articulos insuper addidit, alterius ipsius natura usus in ipsis tanquam media quadam existente potentia motus flexionisque gratia. Arbitratus vero ossium naturam aridiorem rigidioremque, quam oporteat fore, et quum ignita evaserit atque etiam frigefacta, illisuram corrupturamque cito semen internum, nervorum carnisque genus effinxit: ut nervis quidem membra reliqua vincientibus, intensis remissisque circa cardines ipsos, corpus omne ad flexionem tensionemve promptum et agile redderet: caro vero tegmen foret adversus frigus atque calorem: et quemadmodum externa corporis fulcimenta solent, ad casus varios munimentum: praesertim quia talis

erat futura, ut molliter leniterque corporibus cederet. Cui calidum idcirco humorem indidit, ut aestate quidem roscida madidaque extrinsecus, toti corpori domesticum praebeat refrigerium, hyeme vero rursus proprio igni exteriorem glaciem moderate repellat. Haec quum fictor ille nostri corporis cogitaret, mixtione quadam ex aqua igne et terra contemperata, et acuto illis salsoque fermento adhibito, succi plenam ac mollem carnem conflavit: naturam vero nervorum ex osse et carne non fermentata unam ex utrisque potentia mediam temperavit, flavoque infecit colore. Hinc fit ut carne quidem tensor et aridior, ossibus autem agilior molliorque sit nervorum substantia. His deus medullam simul et ossa devinxit, et haec omnia carnibus cooperuit. Quae igitur ossa animata maxime erant, paucissimis carnibus adoperuit: quae vero minime, contra plurimis atque crassissimis.

Iuncturis insuper ossium, praeterquam ubi necessitatis ratio aliter postulabat, paucas carnes adiecit, ne flexionibus impedimento forent, tardaue ad motum corpora facerent, neve sua quadam solida crassitudine obtusiorique mole sensuum aciem hebetarent, memoriam impedirent, ingenii acumen obtunderent. Quamobrem inguinum, tibiaram, iliorum, brachiorum, lacertorum ossa, et caetera omnia quae articulis carent, quaeve intus latentia ossa propter animae paucitatem in medulla, prudentiae vacua sunt, multis sunt carnibus adoperita. Paucioribus vero quae prudentiam habent, nisi forte carnosa quaedam moles proprie ad sensum aliquem aptata sit, qualis est lingua. In caeteris est, ut diximus. Natura enim ex necessitate genita atque nutrita, nullo modo os compactum carnemque multam simul et acutum sensum admittit. Maxime nanque omnium ea capitis compositio habuisset, si una concurrere voluissent: genusque hominum pingue, nervosum, robustumque habens caput, vitam duplam, ac etiam multo diuturniorem, validiorem, placidiorem quam nos possedisset. Caeterum nostris illis fabricatoribus de nostro genere consultantibus utrum diuturnius quidem, sed deterius, an brevioris quidem vitae, sed melioris efficerent, visum fuit vitam brevem melioremque diuturnae et deteriori esse omnino anteponendum. Itaque caput osse raro texere, sed carnibus nervisque quia flexiones non erat habiturum, non fulciverunt. His omnibus de causis caput membris omnibus acutius ad sentiendum prudentiusque, sed imbecillius est constitutum.

Nervos autem ob hanc

rationem atque hoc pacto deus extremae parti capitis circumponens, spinae dorsi eos quadam similitudine circumplicavit, summasque illis maxillas sub vultu devinxit, reliquos per omnia membra disseminavit, articulum connectens articulo. Nostri praeterea illi exornatores, oris naturam dentibus, lingua, labiis, ita ut nunc videmus, necessariorum simul et optimorum gratia ornaverunt. Nam ingressum quidem necessariorum, egressum vero optimorum gratia excogitavere. Nempe necessarium est quicquid ad alimoniam in corpus admittitur. Verborum autem effluxio ministra prudentiae, effluxionum omnium optima est atque pulcherrima. Caput praeterea nudo osse relinqui omni alio tegmine destitutum non poterat, propter caloris frigorisque excessum: neque rursus carniū pondere praegravatum, sensus expers obtusumque reddendum erat. Carne igitur non penitus desiccata residuum quod maius supererat segregatum est, cutisque ipsa circa cerebri humorem sibiipsi iuncta et germinans caput circumvestivit. Humiditas autem sub iuncturas scaturiens irrigavit, compegitque ipsam ad verticem. Iuncturarum vero species varia propter circuituum alimoniaeque potentiam facta est: et his quidem magis invicem pugnantibus plures, minus vero pauciores. Hanc omnem cutem undique igne pupugit percussitque deus. Per cutis inde quasi fauciae rimulas humor effluxit: quodve illic humidum calidumque syncerum erat, abiit: quod vero ex iisdem quibus et cutis, erat permixtum, emanationis impetu extra productum, in longum extensum est, tenuitatem punctationi penetrationique illi aequalem habens. Sed propter tarditatem a spiritu circumstante retusum, rursusque sub cutem revolutum, radices egit.

[De capillis.] His utique causis capilli in cute sunt nati, secundum pellis coriique similitudinem cuti quam proximi, sed propter coagulationem a frigidityte factam duriores cute atque densiores. Nempe capillus extra cutem productus frigore riguit. Hoc pacto constipatum hirsutumque caput nobis deus instituit, causis quidem usus illis quas diximus: tegmen vero ipsum ad cerebri tutelam non carniū ponderosum, sed leve esse voluit, quod ad frigoris calorisve intemperiem repellendam sufficeret, et sensus acumen minime impediret. Ea vero quae in digitis est nervi, pellis, et ossis complexio, aridior facta, communi quodam uno duriorique cutis tegmine est adoperta. Cuius quidem accessoria ministraque causa in iis quae diximus constitit. principalis autem causa in ea intelligentia, quae id futurae commoditatis gratia

fabricavit. Quod enim ex viris quandoque mulieres et caeterae animantes erant futurae, nostri illi opifices non ignorabant. quinetiam quod unguium usum bestiae quoque multae ad opera multa erant habiturae, intelligebant. Quapropter homines statim genitos unguibus armaverunt. Hac utique ratione, et his de causis, pelle, capillis, unguibus extrema membra operuere. Quoniam vero partes et membra omnia mortalis animantis in mutua quadam cognatione genita erant, vitamque necessario in igne ac spiritu possidebant, ne animal ipsum ab his resolutum exhaustumque cito deficeret, hoc dii consilio providere. Quippe humani generis naturam quandam cognatam aliis formis sensibusque miscentes, quasi animal quoddam aliud plantaverunt.

Talia sunt domesticae arbores, plantae, semina, quae consita nunc cultaque ab arte, mitia nobis sunt: quondam vero sine cultura, agrestia. Quicquid enim vitae est particeps, iure animal nominabitur. Quod autem nunc dicimus, tertiae animae speciei est particeps, quam inter diaphragma et umbilicum locavimus. Cui opinio, ratio, mens nulla penitus inest. Sensus vero suavis et tristis una cum cupiditatibus convenit. Omnia siquidem continue patitur. Quum vero in seipso ad semet convertatur, externumque respuat motum, et proprio motu domesticoque utatur, idcirco huic natura non tribuit, ut quicquam pensi habens, suorum aliquid consideraret. Quapropter vita quidem fungitur, nec est ab animali diversum. quia vero illa vi qua quid seipsum transfert, orbatum fuit, stetit rigens, et fixum radicibus haesit. Quum haec omnia superiores illi nostri ad nutrimentum nobis inferioribus suppeditassent, in nostro corpore quasi quodam horto meatus veluti aquaeductus varios diduxerunt, ut liquoris derivatione irrigaretur. Principio meatus occultos sub conflatione cutis et carnis, duas scilicet venas in tergo diviserunt, secundum geminam corporis ipsius figuram, ad dextram et sinistram. Has utique ad spinam demiserunt, mediamque medullam genitalem comprehendere, ut et

haec quam maxime vigeat pulluletque, et uberior hinc ad alia quasi declivis effusio, irrigationem aequabilem praebeat. Post haec parientes circa caput venas, easque invicem ex opposito implicantes, partim a dextris ad sinistra, partim a sinistris ad dextra corporis dispertierunt, ut capiti ad reliquum corpus una cum cute connexio foret, postquam nervis quidem non erat circulo quodam secundum verticem comprehensum atque distinctum: atque etiam ut sentiendi vis ab utrisque partibus per totum corpus undique demanaret.

Hinc vero aquaeductum hoc ordine deduxerunt: quem plane perspicimus, si hoc inter nos primum asseverabimus. Quaecunque ex minutioribus componuntur, maiora detinent: quae vero ex grandioribus, minutiora cohibere non possunt. Ignis autem prae caeteris generibus, minutissimis constat particulis. Ideoque aquam, aerem, terram, et quae ex his componuntur omnia, pene transilit, transilitque usqueadeo, ut nihil ipsum valeat cohibere. Idem quoque de nostro utero cogitandum. Nempe cibos et potus ingestos retinent. Spiritum vero et ignem, quia eius compositione tenuiores sunt, demorari non potest. His igitur usus est deus ad irrigationem ab utero in venas perficiendam. Rete enim quoddam ex aere atque igne instar gibbosae sagenae contexuit. Ubi duo sunt ad ipsum introitum gibbi convexa: quorum alterum bifariam bino pulsu iterum implicavit, et ab ipsis gibbi convexis veluti funes per totum corpus usque ad texturae illius extrema circumtendit. Interiora igitur ipsius tricae omnia ex igne composuit, convexa vero et receptaculum ipsum ex aere. Demum haec assumens in animali formato, hoc pacto disposuit.

Convexa quidem in os dimisit. Quum vero convexum gibbosumque sit duplex, per arterias alterum in pulmonem usque traiecit, alterum circa arterias in uterum. Alterum vero partitus utranque illius partem ad fistulas narium communiter duxit, ita ut quando alterum ad os non pervenit, ex hoc ipso omnes illius fluxus meatusque repleat. Altera vero gibbi retisque capacitate circa partes corporis concavas esse voluit. Idque omne aliasque in convexa incurvaeque confluere molliter, quasi aer illic sit, effecit: alias autem convexa incurvaeque ipsa refluere: Rete vero quoniam rarum sit, corpus penetrare per ipsum rursusque emergere. Radios autem ignis interiores successione continua subsequi, in utranque partem aere transeunte. Idque donec mortale consistit animal, fieri nunquam cessat. Huiusmodi agitationem, merito expirationem respirationemque nominatam esse censemus. Omne autem hoc opus omnisque nostra haec passio in corpore fit, irrigatione quadam et refrigerio ad vitam et nutrimentum. Quando enim sequitur, perque uterum diffusus poculenta esculentaque offendit, liquefacit protinus ipsa, partitur in minima, per exitus qua progressio patet, tanquam ex fonte quodam educit: in meatus videlicet venarum traiecit quaecunque exhaustit, atque per corpus quasi vallem venarum fluentia diducit. Sed videamus iterum quibus causis respiratio hunc in modum quem nunc cernimus fuerit instituta. Cuius quidem rei talis erit

consideratio.

Quoniam vacuum nusquam est, quo quicquam eorum quae perferuntur, ingredi queat, spiritus autem e nobis evolat, cuius constat in vacuum quidem hunc spiritum evolare, sed proximum sibi e sua sede depellere, depulsum rursus illum proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi quicquid in sedem illam percutitur atque impellitur, unde exclusus est halitus, ingressum illuc replensque halitum ipsum subsequi. Idque totum simul revolutione quadam qua nusquam sit vacuum, fieri. Quamobrem quum pectus pulmonesque spiritum efflaverint, mox aere corpori circumfuso meatus corporis penetrante replentur. Ac rursus evolans a corpore aer et emissus anhelitus inspirationem intro retrahi cogit per oris nariumque meatus. Causas vero quae his principium dant, huiusmodi ponimus. Omne universi huius animal in venis et sanguine calorem quasi fontem ignis aliquem possidet. Idque reti sagenae comparavimus, per medium extensum, totumque ex igne contextum, quum exteriora omnia ex aere sint. Calorem sane putandum est natura sua in regionem suam extra ad id quod sibi cognatum est emanare. Quum vero discursiones duae sint, una per corpus extra, altera rursus per os ac nares, quum anhelitus ad alia impetum facit detruditque, alia contra retrahit atque repercutit. Quod autem retractum est, in ignem incurrens calescit: quod exhalavit, friget. Dum ergo caliditas permutatur, et

quae alio transitu utuntur, calescunt, ac rursus quod fervet, ad naturam suam emigrat, et hac emigratione alia in aliud iter repercutit, rursusque haec idem perpetiuntur aguntque semper, certe anhelitus hic circulo quodam hinc et illinc iugiter fluctuans expirationem et inspirationem continet. Quinetiam causae passionum quae ex attractu ampullarum ex corpore a medicis fiunt, atque etiam potionis, et eorum insuper quae iaciuntur, sive emittantur sublimia, seu deferantur humi, hac utique ratione tractandae videntur. Voces praeterea, quaecunque veloces et tardae, acutae et graves audiri solent, alias dissonae propter motus eius qui in nobis ab ipsis fit, dissimilitudinem, alias propter similitudinem consonae. Priorum enim velociorumque cessantes motus, iamque ad simile quiddam progressos, tardiores ipsae voces succedentes illis, eosque moventes, occupant: comprehendentes vero non alium quidem motum iniiciendo perturbant, sed tardioris lationis initium secundum principium velocioris inducunt. Dum vero desinentis motionis similitudinem sibi quandam accommodant, unum ex acuta et gravi

concentum contemperant. Unde insipientibus voluptatem, sapientibus gaudium propter divinae harmoniae imitationem in lationibus mortalibus repertam, tribuunt. Eadem ratio est de aquarum fluxibus, de fulminum impetu, de electri mirabili illo attractu, lapidisve illius qui Heraclius nominatur.

Revera nullius horum attractio fit: sed quum nusquam sit vacuum, et haec se invicem pulsent, atque repulsent, concretaque et discreta suum locum singula poscant, diligenti harum rerum investigatori ex his mutuis passionibus eventus illi mirabiles contingere videbuntur. Atqui respiratio, unde huc digressi sumus, ab his causis, et hunc in modum, ut supra diximus, provenit. Dum videlicet ignis cibos dividit, elevaturque intrinsecus assecutus spiritum, venas a ventre communi elevatione huiusmodi replet, ex eo quod attrita inde haurit, et ob hanc rationem per totum animalium omnium corpus alimentorum liquores penitus diffunduntur. Statim vero attrita et a cognatis suis ablata partim fructibus, partim graminibus, quae deus ad alimoniam corporis nostri produxit, colores propter mixtionem omnino varios habent: sed plurimus in his rubeus praevalet color, cuius natura ex ignis portione et abstersione in humido facta provenit. Propterea eius quod in totum corpus permanat, color, talis aspectu est, qualem diximus. Id sanguinem nominavimus, carniem et universi corporis pabulum: unde irrigatio distributa passim exhausta cuncta replet. Modus autem impletionis evacuationisve talis est, qualis in universo cuiuslibet latio, per quam cognatum quodlibet ad seipsum se confert. Quae enim nobis extrinsecus circumfusa sunt, resolvunt nos assidue, et singulas nostri portiones ad species suas foras emittunt. Sanguinea vero in nobis attrita inclusaque visceribus, ut par est in quolibet animali fieri sub coelo constituto, totius lationem imitari coguntur. Quum igitur attrita quaelibet in nobis cognatum poscant, exhausta cuncta replent.

Porro quando abscedit plus quam accesserit, decrescit animal: quando contra fit, augetur. Recens igitur animalis cuiuslibet compositio quum novos velut ex ligneo quodam contextu triangulos habeat, validam quidem eorum structuram possidet: moles autem eius tenerior tota coaluit: quippe quae ex recentiori medulla concrevit nuper, et lacte nutrita est. Susceptos ergo triangulos illos extrinsecus incidentes ex quibus cibi potusque conflantur, triangulis propriis antiquiores imbecillioresque, iuniorum vi pervincit et conterit, et grande animal ipsum reddit, dum ex multis similibus alit. At quum

triangulorum suorum radicem compagemque relaxat, ex eo quod magnis laboribus longo tempore adversus multa certando fatigata et domita sit, tunc sane alimenta suscepta in similitudinem suam non potest comminuendo redigere, sua vero membra ab ingredientibus facile dissipatur. Hinc iam minui ac deficere omne incipit animal, quum superatur, detrimentumque istud senectus appellatur. Finis vero tunc obvenit, quando triangulorum illorum ex quibus medulla conficitur, olim coaptata vincula, nihil amplius nectunt, sed defatigatione iam relaxata nexus animae deserunt. Anima vero clam secundum naturam cum voluptate protinus evolat. Quicquid enim contra naturam fit, molestum: quod autem pro rei natura, iucundum. Similiter et mors quam morbi et vulnera intulerunt, violenta est atque molesta: quae vero senio paulatim ad finem deducente naturaliter surrepit, inter omnia mortis

genera levissima est, et cum voluptate potius quam dolore contingit. Morbi autem unde nascantur, quis dubitet? Nam quum quatuor illa sint ex quibus compactum est corpus, Terra, Ignis, Aqua, Aer, horum contra naturam abundantia, defectusque, et ex loco proprio in alienum translatio, per quam quod sibi conveniens est, non tenent, intestinam quandam seditionem et morbos inferunt. Quando enim praeter naturam unumquodque fit aut transfertur, calescunt utique quae ante frigebant, arida madent, gravescunt levia, et caetera omnia similiter permutantur. Solummodo vero idem aliquid sibimet secundum idem, atque similiter et debita proportionem servata accedens vel decedens, permittet se idem sibiipsi sospes integrumque manere. Quod autem aberrat, sive accedendo seu decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit. Ex secundis quoque compositionibus secundum naturam constitutis secunda bonae vel malae valetudinis coniectura id quaerenti cuique dabitur. Quum enim medulla ex illis et os et caro et nervi constiterint, sanguis praeterea ex iisdem quamvis alio modo concreverit, caeteri quidem eventus plurimi quemadmodum superiora contingunt, maximi vero morbi atque gravissimi hoc pacto nascuntur. Quando videlicet ordine converso ista ex se invicem fiunt, proculdubio corrumpuntur. Nempe secundum naturam carnes et nervi ex sanguine generantur: nervi quidem a villis et ligamentis propter cognationem, carnes autem a coagulatione quadam eius quod secretum a villis et ligamentis concrevit.

Quod rursus a nervis et carnibus emanat glutinosum et pingue, simul quidem carnem, ut plurimum ad ossium naturam, ac etiam os ipsum medulla

circundans nutriendo exauget. Quod rursus per ossium crassitudinem stillat purissimum genus triangulorum, laevissimumque, et pinguedine abundantissimum, dum defluit ex ossibus, atque delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur singula huic in modum fiunt, bona valetudo servatur. Mala vero sequitur valetudo, quando fit contra. Nam quoties eliquata caro tabem rursus transmittit in venas, sanguis una cum spiritu multus ac varius in venis, coloribus diversis amaritudineque et acidis salsisque infectus saporibus, bile, cruore, pituitam gignit quam plurimam. Quae quidem omnia rursus sic genita et corrupta sanguinem ipsum in primis inficiunt, et ipsa nullum nutrimentum adhibentia corpori, feruntur passim per venas nullo prorsus naturalis circuitus ordine observato. Inimica sane inter sese ista sunt, propterea quod nullum sui sibi invicem praebent usum: Naturali praeterea corporis habitudini suoque in statu perseveranti dissolvendo et liquefaciendo plurimum adversantur. Portio nanque carnis vetustissima quum liquescit, ad digestionem coctionemque ineptissima, propter veterem exustionem nigrescit: quia vero contabuit, penitusque exesa est, amaritudinem contrahit, caeteris omnibus corporis partibus nondum contaminatis adversam: et tum quidem pro amaritudine niger ipse color acerbitate et acrimoniam habet, eo iam quod amarum fuerat magis attenuato: tum vero amaritudo rursus sanguine tincta colorem habeat rubeum, sed nigro huic admixto felleum.

Praeterea flavus color cum amaritudine coit, quando ob ignis flammam nova caro liquescit. Et nomen quidem omnibus his commune bilem imposuit vel medicus aliquis, vel certe eo ingenio praeditus quispiam quo multa et dissimilia dispicere posset, ac rursus genus in multis unum uno cognomento dignum inspicere. Quae vero bilis species appellantur, pro colorum varietate rationem singulis propriam acceperunt. Cruor praeterea, qui sanguinis residuum et defluxus est, lenis est ac mitis: qui vero bilis atrae acrisque, agrestis, quando propter caliditatem salso saporis miscetur, huiusmodi quiddam acida pituita nuncupatur. Saepe vero tenuioris recentisque carnis portio quaedam una cum aere colliquescit, deinde vero inflatur incluso, humiditate protinus circumfusa: fiuntque ex hoc ampullae, quae sigillatim propter parvitatem videri non possunt: iunctae vero simul et in grandiorem tumescentem molem, conspiciuntur. coloremque propter spumae generationem habent album. Omnem hanc tenerioris carnis eliquationem una cum spiritu factam, quae ex humiditate vento circumfusa tumescit, albam

pituitam appellamus: recentis item pituitae residuum defluxumque, lacrymas atque sudorem, et quotcunque alia in quae quotidie corpus resolvitur. Atque haec omnia instrumenta morborum, quando scilicet

sanguis non cibis et potibus secundum naturam, sed ex contrariis praeter naturae leges excrescit. Quando igitur caro quaelibet circunciditur, eiusque radix permanet, dimidia quaedam est calamitatis potentia. Facile enim restauratur. Quando vero quod carnes ossibus alligat, aegrotat, et sanguis ex illis ac nervis defluens haud amplius nutrit ossa, carnemve revincit, sed ex pingui et glutinoso asper, salsus, siccus, et squalidus iniquitate victus est factus, tunc certe quod omnia ista perpetitur, abscissum ab ossibus sub carne nervisque rigit. Caro etiam a radicibus decidens nudos relinquit nervos, et salso obductos humore, et in fluenta sanguinis permanans, morbos quos supra diximus numero etiam plures reddit. Graves quidem hae corporibus passiones. quae vero has praecedunt, admodum graviores. Quando videlicet os ob carnis crassitudinem respirationem non habet sufficientem, ideoque putredinis calore vexatum atque restrictum, alimenta non suscipit, rursusque ipsum in illam contra decedit frigefactum. Illa vero in carnem, caro in sanguinem rursus delabitur. Unde acriores superioribus morbi nascuntur. Extremum vero omnium est, quando medullae natura propter defectum aliquem aut excessum aegrotat, hinc enim omnium vehementissimi et ad mortem pericolosissimi morbi proveniunt, tunc enim omnis compago corporis necessario dissipatur. Tertiam post haec morborum speciem tripartito dividimus. Alius enim spiritu, alius pituita, alius bile creatur.

Nam quum spiritus ipsius custos, et quasi penuarius pulmo distillatione oclusas libera et expedita spiracula nobis non exhibet, et hinc quidem nullus mittitur spiritus, illinc vero plusquam oportet accipitur, tunc quae respiratione et refrigerio carent, marcescunt. Quod vero accipitur nimium, per venas traductum eas contorquet, liquefacitque corpus eius in medio diaphragma, medium scilicet interpositum occupans, hinc morbi admodum molesti multo cum sudore innumerabiles oriuntur. Saepe etiam intra corpus discreta et rarefacta carne innascitur spiritus: qui quum foras egredi nequeat, iisdem quibus et ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando nervis proximisque venulis circumfusus haec inflat, et ligamenta continuosque nervos a tergo intendit atque detorquet. Qui sane morbi ab ipsa intendente et inflante passione tensiones, et a tergo

contortiones cognominantur, quorum difficile remedium est. Subortae enim febres hos maxime solvunt. Alba vero pituita propter ampullarum spiritum intus inclusa difficilis ad exteriorem cutem delapsa, mitior, sed corpus variis sordibus aspergit, albisque inficit maculis, atque morbos alios eiusmodi generat. Atrae vero bili permixta, quum divinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin vigilantibus, expulso difficilior. Quum vero sacrae naturae languor hic sit, haud ab re sacer morbus est appellatus. Proinde pituita acida atque item salsa, languorum omnium qui distillatione fiunt, origo est, quoniam vero plurima loca illabitur, malas gignit valetudines plurimas.

Quaecunque autem partes corporis tumescere dicuntur, a bilis incendio, et combustionem vexantur, quae quum expirat, extrinsecus varios aestu suo tumores producit: intrinsecus vero cohibita, urentes, edacesque morbos plurimos procreat. Tunc autem pessima est, quando puro sanguini mixta, villorum ligaminumque fila suo ex ordine dimovet, quae ideo in sanguinem diductae et sparsae sunt ut mediocrem tenuitatis et crassitudinis habitum consequatur, neque propter caliditatem quum ipse sit lubricus, raro ex corpore defluat, neque si crassior sit, ad motum fiat ineptior atque aegre per venas fluat et refluat. Ad hanc utique naturae commoditatem, huiusmodi peropportuna sunt ligamenta, quae si quis etiam mortuo, et ob frigus frigente sanguine invicem conducatur, et contrahatur, reliquus sanguis omnis diffunditur. Quum vero missa fuerint, ilico cum praecedente frigore restringitur. Quoniam vero hanc vim villi huiusmodi in sanguinem habent, quum bilis natura sanguis vetus evaserit, ac rursus ex carnibus in hunc fuerit resoluta, calida et humida paulatim primum incidens villorum illorum vi compressa restringitur. Compressa vero extinctaque violenter, procellam intus tremoremque ciet. Caeterum quando uberior affluit, calore proprio ligamenta exuperans, praeterque modum exaestuans, servat quidem, ac si continue ad finem usque idonea victoriae sit, penetrat in medullas, adustisque amputat, liberaeque dimittit, inde animae vincula, quasi navis funes resolvit et amputat, liberaeque dimittit. Sed quum inferior adest, corpusque liquefaciens ei resistit, ipsa devincta, aut per totum corpus excidit, aut per venas in ventrem inferiorem superioremve compulsam tanquam [Diarrhoea et Dysenteria.] transfuga ex seditiosa civitate, sic effugiet e corpore, morbosque eos inducit, quos Diarrhoeas vocant, et Dysenterias, id est fluxus ventris lubricos, fluxusque

mordaces, necnon multas generis eiusdem alias molestias infert. [De febribus.] Quando igitur corpus ignis potissimum excessu languet, continua febre laborat: quando vero aeris, quotidiana discreta. Aquae tertiana, propterea quod aqua segnior est, quam ignis et aer. Terrae demum excessu, quartana. Terra siquidem omnium tardissima, quarto gradu quum sit, temporis circuitu quarto fervet, defervetque: hinc quartanas invehit febres, quae vix seroque sanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt. Animae vero morbi propter corporis habitum ita nascuntur. Morbum animae dementia esse censemus. Eius genera duo ponimus, Insaniam et Imperitiam. Quaecunque igitur passio alterutrum istorum infert, animi aegritudo est nuncupanda. Idcirco voluptates doloresque admodum vehementes, morborum animae omnium gravissimi iudicandi.

[Voluptates et dolores vehementes morbi animae gravissimi.] Quisquis enim vel nimia gestit laetitia, vel nimio dolore deprimitur, dum illam avidius importuniusque ascendere, hunc vitare obnix conatur, neque cernere, neque audire recte quicquam potest, sed rabie furit, et in eo habitu constitutus, minime rationis est compos. Qui vero fluido stupidoque circa medullam abundat semine, utque arbor pluribus quam conveniat fluctibus gravis nimia ubertate luxuriat, is profecto multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis earumque foetibus, fructibusque affectus, per omnem ferme vitam ob ingentes voluptates doloresque insanit, ac furit: quumque huius animus propter corpus aeger sit, atque insipiens, vulgo tamen non aeger, sed pro voluntate sua, ut liber affectus falso putatur. Veritas autem sic habet. Nempe venereorum intemperantia maxima ex parte propter generis unius habitum per ossium raritatem in corpore lubricum madidumque, animi infirmitas est. Ac ferme omnis voluptatum incontinentia, quae perinde ac si sponte improbi simus vituperari solet, non recte ita vituperatur. Nemo enim sponte malus, sed propter pravum quendam corporis habitum rudemque educationem, malus omnis fit malus. Omnibus autem adversa inimicaque haec sunt, et mala noxiaque contingunt. Rursus dolore afflicto animus similiter propter corpus in pravitatem plurimam incidit. Acris enim et infesta pituita, amari item felleique humores, quando oberrantes per corpus non exhalant, sed per viscera revoluti vaporem suum penetralibus animae ipsius infundunt, languores animae varios et magis, et minus, tum plures, tum pauciores efficiunt.

Perferuntur sane ad tres animae sedes humores vaporesque huiusmodi, ac pro loci diversitate unusquisque varias species generat, difficultatis, atque molestiae, audaciae rursus timiditatisque, oblivionis praeterea, atque hebetudinis. Saepe etiam ad pravum hunc corporaturae, et affectionis habitum accedunt mores civitatis iniqui, sermonesque et privati, et publici non parum omnino noxii, nec ullae doctrinae ad tantorum malorum remedia a tenera aetate discuntur. Atque ita quicumque nostrum pravi sunt, duabus ex causis praeter voluntatem maxime contingentibus, pravi fiunt, huiusmodi quidem malorum causae ferentibus potius quam satis, educantibus, quam educatis attribuendae. Conandum tamen pro viribus, educationis, studiorum, doctrinarum diligentia improbitatem reiicere, assequi probitatem. Sed horum quidem tractatio alio constat differendi modo. Nunc iam converso quo cultu quibusve causis corporis animique salutem adipiscamur, decet exponere. Iustius enim est de bonis quam de malis verba facere. Omne bonum pulchrum: pulchrum vero sine mensura et moderatione esse non potest. Ideoque animal quod tale futurum est, convenienti mensura moderatum esse oportet. Ex eorum autem numero, quae commensurata moderataque dicuntur, exigua quaedam persentimus et iudicamus, praecipua vero et maxima ignoramus. Porro ad bonam et malam valetudinem, ad virtutes et vitia nulla moderatio vel immoderatio maioris momenti, quam animae ad ipsum corpus esse videtur.

Horum nihil consideramus, neque animadvertimus, quod quando robustam magnamque animam imbecillior

inferiorque vehit species, vel quando contra ista iunguntur, totum ipsum animal pulchrum esse non potest, maxima enim mensura et moderatione caret. Quod autem contra affectum est, spectaculorum omnium ei qui id valeat intueri, pulcherrimum amabilissimumque apparet. Corpus quidem quod grandioribus vel inaequalibus cruribus, aut quovis alio modum excedente membro secum ipso dissentit, et deforme est, et in ferendis laboribus contorquetur, vacillat, lassatur, et concidit, innumerabiliumque malorum sibi causam praebet. Idem quoque iudicandum de eo ex anima et corpore composito, quod animal appellamus. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus implet. Quando etiam ad discendum investigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus et

labefactat. Deniq, quum ad docendum differendumque privatim et publice ambitiosa quadam concertatione contendit, inflamat corpus atque resolvit. Nonnunquam etiam distillationes fluxusque commovens medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias causas indicare. Rursus quando corpus grande et pigriori mole superexcedens pusillae exilique cogitationi animi copulatur, quum geminae sint in homine secundum naturam cupiditates, una quidem per corpus alimentorum, altera vero per id quod divinissimum nobis inest, prudentiae: tunc sane potentioris illius praevalet agitationes quod suum est adaugent, quod vero animi, hebes, indocile, obliviosum reddunt, atque ita infirmitatem maximam videlicet imperitiam generant.

Una demum est ad utrumque salus et conservatio, ut neque animam sine corpore, neque corpus absque anima moveamus, ut in mutua contentione exaequatis invicem viribus insurgentia bonam totius valetudinem tueantur. Quapropter quicunque mathematicis doctrinis operam dat, aut cuius mentis indagationi vehementius studet, debet etiam motum corporis adhibere, et in gymnastica exercitatione versari. Ac rursus qui summa corpus diligentia format et roborat, animae quoque vicissim motus adiungere, musica et omnibus philosophiae studiis usus, si modo quis iure bonus simul et pulcher sit appellandus. Similiter quoque partes curare debemus, totius speciem imitati. Quum enim corpus ab ingredientibus incendatur intus, frigidumve fiat et iterum ab extremis aridum madidumve reddatur, et quae deinceps haec sequuntur perpetiatur, quando quis otium agens corpus motionibus his committit, superatum ab his dissolvitur. At si quis in curando corpore illam imitetur naturam quam altricem universi vocabimus, ita ut nunquam torpere permittat, sed moveat semper iugique agitatione internis externisque motibus secundum naturam ubique resistat, et moderata quadam commotione aberrantes passiones corporis partesque cognitionis ratione servata vicissim in ordinem redigat et exornet, secundum sermonem illum superiorem quem de universo habuimus, nequaquam sinet inimicum inimico ad motum praelia in corpore morbosque ciere, sed efficiet potius ut amica adhaerens amico sanitatem corporis tueatur.

[Quis optimus motuum.] Omnium vero motuum optimus ille est, qui in semet ex seipso fit. Nam et mentis, et totius ipsius motioni cognatissimus est. Qui vero ab alio fit, deterior. Deterrimus autem motus, quando iacens et

quietem agens corpus, ab aliis secundum partes movetur. Quapropter purgationum constitutionumque omnium corporis, quae exercitatione gymnastica fit, saluberrima est. Proxime ad hanc accedit vectio facilis, sive navi, seu quovis alio vehiculo peragatur. Tertia commotionis species tunc demum quum summa cogit necessitas, utilis: aliter vero nullo modo sanae mentis homini suscipienda. [De purgationibus.] Medicorum illa purgatio est, quae pharmacis, id est solutivis medelis, fieri solet. Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis irritandi non sunt. Omnis nanque morborum constitutio animalium naturae quodammodo similis est. Sane animalium compositio ab ipso generationis exordio certis temporum curriculum terminatur: idque et genus universum patitur, et animal unumquodque ab ortu fatale vivendi spatium in seipso exceptis necessariis passionibus, continet. Etenim trianguli ab ipso initio singulorum vim possidentes usque ad certum tempus sufficienter ad usum vitae cohaerent, ultra id vita nemini prorogatur. Idem quoque constitutionis

modus languoribus convenit. Quos si quis citra fatalem temporis cursum pharmacis amputare contenderit, ex parvis ingentes, ex paucis multi evadere consueverunt. Quapropter diligentia victus corrigendi et gubernandi sunt morbi, prout cuique datur otium, neque difficile infestumque malum pharmacis investigandum. Ac de communi quidem animali et parte illius corporea, qua diligentia regenda et gubernanda sint, ut ratio vivendi servetur, haec dicta sint. [Diligentia victus corrigendi morbi.] Ipsum vero quod gubernaturum est, multo magis ac prius ita pro viribus instruendum est, ut quam optime atque pulcherrime ad regendum sit praeparatum. Exacta quidem huius rei discussio propriam sibi et integram disputationem exigeret. Quantum vero forte ad id quo de agimus attinet, si quis per superiorum vestigia gradiatur, non ab re sic maxime procedendo ad commodum istorum finem perveniet. Saepe in superioribus diximus tres esse animae species in nobis trifariam distributas, singulasque suos motus habere. Ita nunc paucis concludamus, quaecunque illarum torpet, et a suis motibus otium agit, imbecillissimam necessario reddi: quae vero agit assidue, robustissimam. Quapropter danda est opera, ut species singulae motus suos inter se moderatos convenienti tenore conservent. De praestantissima igitur animae nostrae specie ita est sentiendum. Nempe hanc Deus, ut daemonem nostrum cuique, tribuit: hanc in summa corporis arce sedem habere dicimus, atque ad coeli

cognitionem a terra nos tollere, tanquam animalia coelesti potius quam terreno semine nata. Quod quidem recte admodum dicitur.

Unde enim primus animae datus est ortus, inde divina vis caput radicemque, et originem nostram pendentem suspendens, totum dirigit corpus. In eo igitur qui concupiscentiae et ambitiosae iracundiae affectibus explendis incubit, necesse est opiniones omnes mortales fieri, atque eum quam maxime fieri potest mortalem prorsus evadere, quum mortalem naturam pro viribus auxerit. At eum qui totus discendae veritatis cupiditate flagraverit, atque omnem eius operam praecipue in hoc uno impenderit, necesse est omnino siquidem veritatem attingat, immortalia et divina comprehendere: et quatenus humana natura immortalitatem assequi potest, eatenus hunc penitus immortalem evadere, nulla videlicet immortalitatis parte dimissa, quinetiam quum semper divinum colat, ipsumque familiarem daemonem in se habeat ornatissimum, praecipue beatum fore. Cultura autem cuiusque omnino una est, proprium cuique pabulum motumque tribuere. Ei vero quod in nobis divinum est, motus cognati sunt, universi ipsius cognationes atque circuitus. Hos itaque secutum unumquemque nostrum oportet discursiones illas nostras in capite olim a prima generatione corruptas, per ipsam mundanae harmoniae revolutionisque intelligentiam ita corrigere, ut intellectae rei intelligentem vim secundum pristinam naturam similem reddat, per quam similitudine vitae a Deo optime nobis propositae, et in praesenti tempore, et in futuro finem adipiscamur. Sed iam disputatio illa de universo usque ad generationem hominum nobis proposita finem pene suum adepta videtur.

[De generatione foeminae.] Caeterorum vero animantium generationem quatenus duntaxat necessitas postulat, paucis perstringemus. Sic enim modum in hac disputatione tenere sibi quisque videbitur. Verum de his iam ita dicamus. Quicumque virorum iniusti timidique vixerunt, quemadmodum probabilis ratio nobis ostendit, in generatione secunda in foeminas sunt conversi. Quo quidem tempore hanc ob causam dii coitus amorem machinati sunt. Igitur in viris unum quiddam, in foeminis alterum vitae et animae compos ita composuerunt. Ipsum potus discursum, quo per pulmones sub renes in vesicam defluens et spiritui mixtus elisusque depromitur, dii in fistulae modum in compacta medullam a capite per cervicem et spinam derivaverunt, quod [De spermate.] quidem Sperma, id est semen, in superioribus nuncupavimus. Hoc autem utpote animatum ac respirans, qua

parte spirat, per eandem vitale effluendi desiderium gignit, atque ita generandi amorem nobis inseruit. [Generandi cupiditas.] Quocirca pudendorum naturae in viris infita vis, inobediens atque imperiosa, et quasi animal non exaudiens rationem furiosarum libidinum violentia subiicere sibi cuncta conatur. Vulva quoque matrixque in foeminis eadem ratione animal avidum generandi, quando procul a foetu per aetatis florem, aut ultra diutius

detinetur, aegre fert moram ac plurimum indignatur: passimque per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustiiis, morbis denique omnibus premit, quousque utrorumque cupido amorque quasi ex arboribus foetum fructumve producunt: ipsum deinde decerpunt et in matricem velut agrum inspargunt: hinc animalia primum talia, ut nec propter parvitatem videantur, necdum appareant formata, concipiunt: mox quae conflaverant, explicant: ingentia intus enutriunt, demum educunt in lucem animaliumque generationem perficiunt. Mulieres hunc in modum et foeminae omnes sunt genitae.

[Generatio avium.] Avium autem genus ex nostro ita est apte formatum, ut pro pilis pennas acciperet. In hoc illi homines transeunt, qui simplices et innocentes quidem sint, leves tamen sunt, et frustra in rebus sublimibus curiosi: quive adeo fatui sunt, ut oculorum iudicio confisi, hoc altissima quaeque firmiter demonstrari posse non dubitent. [Generatio ferarum.] Gressibilibus vero ferarum genus ex his natum hominibus, qui a philosophia penitus alieni ad coelestia nunquam oculos erexerunt, ex eo quod volutionibus illis, quae in capite peragi solent usi nunquam sunt, sed illas animae partes secuti quae in ventre et pectore dominantur. Ex his utique studiis anteriora membra et capita ob ipsam cognitionem humi penitus defixerunt: in longum productum ac diversum corporis verticem tenere: quandoquidem ibi propter desidiam singulorum collisi sunt et confracti circuitus, et ideo quod quatuor pedum ac etiam plurium est instituta figura, ut insipientioribus deus maiorem ex pedibus multis atque progressu occasionem praestet, per quam magis etiam deflectantur ad terram. Eos autem qui horum insipientissimi erant, corpusque in terram penitus prosternebant, quasi nihil ultra pedibus opus foret, in corpora carentia pedibus et humi serpentina permutarunt.

[Generatio aquatilium.] Quartum genus aquaticum est, ex illis natum qui stolidissimi et imperitissimi fuerant, quos nostri illi transformers pura respiratione dignos idcirco non iudicaverunt, quia propter extremas

transgressionis iniquitatem animam impurissimam prorsus habebant. Ideo ex tenui ac pura aeris illa respiratione, in aquae respirationem profundam turbidamque merserunt. Unde piscium et ostrearum ac denique aquatilium omnium orta est multitudo: in qua certe mutatione illi ex sedium extremarum habitatione inscitiae quoque extremae dant poenas. Hunc in modum et olim nunc in se invicem animalia migrant, dum mentis et dementiae iactura vel adeptione mutantur. Iam igitur nostra haec de universo disputatio finem habeat. Mortalia enim et immortalia viventia mundus hic sortitus, atque inde completus, ita denique factus est visibile visibilia comprehendens animal, intelligibilis dei imago, sensibilis, maximus, interminatus, pulcherrimus, perfectissimusque, coelum unum hoc atque unigenitum.